

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

PREDMET ŠILIH protiv SLOVENIJE

(Zahtjev br. 71463/01)

PRESUDA

STRASBOURG

9. travanj 2009.

Ova presuda je konačna, ali može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

© Vijeće Europe/Europski sud za ljudska prava, 2012.

Ovaj prijevod financiran je uz podršku Zaklade za ljudska prava Vijeća Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund) i ne obvezuje Sud. Za više informacije pogledajte detaljnu napomenu o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2012.

La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyrights/droits d'auteur à la fin du présent document.

U predmetu Šilih protiv Slovenije,

Europski sud za ljudska prava, zasjedajući u Velikom vijeću sastavljenom od:

Christos Rozakis, *predsjednik*,
Nicolas Bratza,
Peer Lorenzen,
Josep Casadevall,
Ireneu Cabral Barreto,
Rıza Türmen,
Karel Jungwiert,
Boštjan M. Zupančič,
Rait Maruste,
Snejana Botoucharova,
Anatoly Kovler,
Vladimiro Zagrebelsky,
Dean Spielmann,
Päivi Hirvelä,
Giorgio Malinverni,
András Sajó,
Nona Tsotsoria, *suci*,
i Michael O'Boyle, *zamjenik Tajnika*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost dana 2. travnja 2008. i 18. veljače 2009.,

donosi slijedeću presudu koja je usvojena potonjeg datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 71463/01) protiv Republike Slovenije što su ga 19. svibnja 2001. dva slovenska državljana gđa Franja Šilih i g. Ivan Šilih („podnositelji zahtjeva”) podnijeli Sudu temeljem članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“).

2. Podnositelji zahtjeva žalili se da je njihov sin preminuo zbog liječničke pogreške i, posebno, da je došlo do povrede njihovih prava iz članka 2., 3., 6., 13. i 14. Konvencije zbog neučinkovitog rada slovenskog pravosuđa koje je propustilo utvrditi odgovornost za smrt njihovog sina.

3. Zahtjev je dodijeljen u rad Trećem odjelu Suda (pravilo 52. st. 1. Poslovnika Suda). U okviru spomenutog Odjela formirano je Vijeće za razmatranje ovog predmeta (članak 27. st. 1. Konvencije) u skladu s odredbom pravila 26. st. 1. Poslovnika Suda.

4. Dana 11. listopada 2004. predsjednik Vijeća donio je odluku o istovremenom ispitivanju dopuštenosti i osnovanosti zahtjeva, u skladu s

člankom 29. st. 3. Konvencije i pravilom 54a, te da se, u skladu s pravilom 54. st. 2 (b) Poslovnika Suda, pozove Vlada da u pisanoj formi dostavi napomene o dopuštenosti i osnovanosti predmeta.

5. Dana 28. lipnja 2007. Vijeće u sastavu sudaca Corneliu Bîrsan, kao predsjednika Vijeća, Boštjan M. Zupančič, Jean-Paul Costa, Alvina Gyulumyan, David Thór Björgvinsson, Ineta Ziemeles, Isabelle Berro-Lefèvre i tajnika Odjela Santiaga Quesade, donijelo je presudu kojom se zahtjev jednoglasno proglašava djelomično dopuštenim i jednoglasno utvrđuje da je došlo do procesne povrede članka 2. Konvencije te da nema potrebe da se zasebno ispituju pritužbe koje se tiču dužine trajanja građanskog i kaznenog postupka i navodne nepravilnosti kaznenog postupka u smislu članka 6. Konvencije, niti navodne povreda članka 13. Konvencije.

6. Dana 27. rujna 2007. Vlada je zatražila da se predmet uputi Velikom vijeću u skladu s člankom 43. Konvencije. Dana 12. studenog 2007. odbor Velikog vijeća prihvatio je taj zahtjev.

7. Sastav Velikog vijeća utvrđen je temeljem odredbe članka 27. st. 2. i 3. Konvencije i pravila 24. Poslovnika Suda. Prilikom konačnih razmatranja, Päivi Hirvelä, zamjenska sutkinja, zamijenila je sutkinju Antonellu Mularoni, koja nije mogla sudjelovati u daljem radu na ovom predmetu (pravilo 24. st. 3.).

8. Podnositelji zahtjeva i Vlada podnijeli su uzajamno podneske o dopuštenosti i osnovanosti zahtjeva. Stranke su u pisanom obliku uzajamno odgovorile na zaprimljene podneske.

9. Glavna rasprava održana je u javnosti u Zgradi ljudskih prava u Strasbourgu dana 2. travnja 2008. (pravilo 59. st. 3.).

Pred Sudom su nazočili:

(a) *za Vladu*

gđa T. MIHELIČ, državni odvjetnik,	
gđa Ž. CILENŠEK BONČINA, državni odvjetnik,	<i>zastupnici,</i>
gđa V. KLEMENC,	<i>savjetnica;</i>

(b) *za podnositelje zahtjeva*

g. B. GRUBAR,	<i>odvjetnik,</i>
gđa F. ŠILIH,	
g. I. ŠILIH,	<i>podnositelji zahtjeva,</i>
g. T. ŽIGER,	
g. U. GRUBAR,	<i>savjetnici.</i>

Sud je saslušao obraćanje od strane g. Grubara, gđe Šilih i gđe Mihelič kao i odgovore g. Grubara i gđe Mihelič na pitanja postavljena od strane sudaca Maruste i Spielmanna.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

10. Podnositelji zahtjeva, Franja i Ivan Šilih, rođeni su 1949. odnosno 1940. i žive u Slovenj Gradecu.

11. Dana 3. svibnja 1993., negdje između podneva i 13 sati, sin podnositelja zahtjeva, Gregor Šilih, tada u dobi od 20 godina, zatražio je liječničku pomoć u Općoj bolnici u Slovenj Gradecu zbog, *inter alia*, mučnine i svraba kože. Pregledao ga je dežurni liječnik M.E. Na osnovu utvrđene dijagnoze - urtikarije (vrste alergijske reakcije), M.E. je propisala intravenoznu terapiju lijekom koji sadrži glukokortikoid (Dexamethason) i antihistaminik (Synopen). Nakon što je primio injekcije, stanje sina podnositelja zahtjeva znatno se pogoršalo, vjerojatno zbog toga što je isti bio alergičan na jedan ili oba lijeka koje je primio. Jako je poblijedio, počeo se tresti, bilo mu je hladno; M.E. je primijetila znakove tahikardije. Dijagnosticiran mu je anafilaktički šok. Kasnije, u 13.30 sati, prebačen je na odjel intenzivne njege. M.E. je propisala, *inter alia*, terapiju adrenalinom. Kada je stigao kardiolog, sin podnositelja zahtjeva prestao je disati i nije imao puls. Primijenjeno je kardio-pulmonarno oživljavanje. U točno neutvrđeno vrijeme oko 14.15 sati, sin podnositelja zahtjeva priključen je na aspirator te su mu krvni tlak i puls vraćeni u normalu, ali je i dalje bio u komi; mozak mu je pretrpio ozbiljno oštećenje.

12. Dana 4. svibnja 1993. prebačen je u Klinički-bolnički centar u Ljubljani (*Klinični center v Ljubljani*), gdje je 19. svibnja 1993. preminuo.

13. Točno vrijeme događaja koji su doveli do smrti sina podnositelja zahtjeva i radnje koje je poduzela M.E. uslijed pogoršanja zdravstvenog stanja sina podnositelja zahtjeva bili su predmet spora u postupcima pred domaćim sudovima.

14. Dana 13. svibnja 1993. podnositelji zahtjeva podnijeli su kaznenu prijavu (*ovadba*) Odjelu općinskog državnog odvjetništva Maribora u Slovenj Gradecu (*Temeljno javno tožilstvo Maribor, Enota v Slovenj Gradcu*) protiv M.E. zbog kaznenog djela „nesavjesnog liječenja” (*nevestno zdravljenje*) koje je, nakon smrti sina podnositelja zahtjeva, okarakterizirano kao „teško kazneno djelo narušavanja zdravlja” (*hudo kaznivo dejanje zoper človekovo zdravje*). Podnositelji zahtjeva tvrdili su da je M.E. pogrešno liječila njihovog sina i da nije poduzela odgovarajuće mjere nakon što mu se stanje pogoršalo.

15. U istražnom postupku (*predkazenski postopek*) medicinska dokumentacija koja se odnosi na liječenje sina podnositelja zahtjeva zaplijenjena je od strane policije dok je, nakon smrti pacijenta, dežurni istražni sudac (*preiskovalni sodnik*) naložio Institutu za sudsku medicinu u Ljubljani (*Inštitut za sodno medicino v Ljubljani*) da izvrši obdukciju i pripremi sudsko-medicinsko izvješće.

16. Dana 26. kolovoza 1993. policija je državnom odvjetniku dostavila izvješće iz kojeg proizlazi da je Ministarstvo zdravstva (*Ministrstvo za zdravstvo*) zatražilo od Udruge liječnika (*Zdravniško Društvo*) osnivanje komisije koja će pripremiti mišljenje o predmetu (vidi st. 17. dolje). Prema izvješću, mišljenje je dostavljeno Ministarstvu zdravstva 11. lipnja 1993., koje ga je potom dana 19. lipnja 1993. objavilo u dva vodeća dnevna lista u Sloveniji.

17. Dana 1. srpnja 1993., Institut za sudsku medicinu u Ljubljani podnio je izvješće u kojem se između ostalog navodi:

“Anafilaktički šok koji je nastupio ... nakon primjene deksametazona i sinopena najvjerojatnije je uzrokovan osjetljivošću na jedan od spomenutih lijekova.

Liječenje anafilaktičkog šoka u bolnici u Slovenj Gradecu bilo je, prema medicinskoj dokumentaciji, u skladu s uobičajenom liječničkom praksom.

Ventrikularna fibrilacija uzrokovana je infekcijom srčanog mišića, koju je Gregor Šilih vjerojatno dobio nekoliko tjedana prije 3. svibnja 1993.

Kad je došlo do ventrikularne fibrilacije, bolničko osoblje primijenilo je kardio-pulmonarno oživljavanje. Medicinska dokumentacija pokazuje da je postupak izvršen u skladu s uobičajenom liječničkom praksom.

U vremenu od prijema Gregora Šiliha u bolnicu u Slovenj Gradecu do njegove smrti, nismo utvrdili postojanje bilo kakvih postupaka ili propusta u liječenju koji bi se mogli okarakterizirati kao očigledno neodgovarajući ili nesavjesni.”

18. Dana 8. travnja 1994. državni odvjetnik odbacio je kaznenu prijavu podnositelja zahtjeva uz obrazloženje da podneseni dokazi nisu dovoljni za pokretanje kaznenog postupka.

A. Kazneni postupak

19. Dana 1. kolovoza 1994. podnositelji zahtjeva, u svojstvu supsidijarnih tužitelja (*subsidiarni tožilec*), podnijeli su zahtjev za pokretanje istrage (*zahteva za preiskavo*) glede postupanja M.E.

20. Nakon što je saslušao izjave M.E. dana 26. listopada 1994., istražni sudac Općinskog suda u Mariboru (*Temeljno sodišče v Mariboru*) dana 8. studenog 1994. usvojio je njihov zahtjev za pokretanje istrage. Dana 27. prosinca 1994., nakon žalbe (*pritožba*) M.E., vanraspravno vijeće (*zunaj-obravnavni senat*) Županijskog suda u Mariboru preinačilo je rješenje istražnog suca i odbilo je zahtjev za pokretanje istrage utvrđujući da dokazi u spisu predmeta, prvenstveno sudsko-medicinsko izvješće, ne pružaju dovoljno osnova za sumnju da je M.E. očigledno prekršila profesionalne standarde.

21. Žalba podnositelja zahtjeva i zahtjev za zaštitu zakonitosti (*zahteva za varstvo zakonitosti*) odbačeni su. Zahtjev za zaštitu zakonitosti odbačen je 29. lipnja 1995. od strane Općinskog suda u Slovenj Gradecu (*Okrožno*

sodišče v Slovenj Gradcu), koji je nakon reorganizacije pravosuđa 1995. godine postao nadležan za postupanje. Podnositelji zahtjeva osporavali su navode tog rješenja. Dana 5. listopada 1995. Viši sud u Mariboru (*Višje sodišče v Mariboru*) odbacio je njihovu žalbu iz istih razloga kao u slučaju prethodne žalbe i zahtjeva za zaštitu zakonitosti, navodeći prvenstveno da podnositelji zahtjeva nemaju pravo žalbe na odluku vanraspravnog vijeća kojom se odbija pokretanje kaznenog postupka protiv liječnika.

22. Podnositelji zahtjeva su zatim dobili medicinski nalaz liječnika T.V. koji je tvrdio, *inter alia*, da je miokarditis (upala srčanog mišića), za kojeg se prethodno smatralo da je doprinio smrti sina podnositelja zahtjeva, mogao uslijediti dok je bio u anafilaktičkom šoku ili čak kasnije. Stoga su, dana 30. studenog 1995. podnositelji podnijeli zahtjev za ponovnim otvaranjem istrage (vidi st. 90.). Uz to, podnijeli su prijedlog za delegaciju nadležnosti Općinskom sudu u Mariboru (*Okrožno sodišče v Mariboru*). Dana 31. siječnja 1996. Viši sud u Mariboru usvojio je njihov zahtjev za delegaciju nadležnosti.

23. Dana 26. travnja 1996., vanraspravno vijeće Županijskog suda u Mariboru usvojilo je zahtjev podnositelja zahtjeva za ponovnim otvaranjem istrage. M.E. je uložila žalbu koju je Viši sud u Mariboru 4. srpnja 1996. odbio.

24. Tijekom istrage, istražni sudac ispitao je svjedoke i pribavio je mišljenje P.G.-a - sudskog vještaka Instituta za sudsku medicinu iz Graza (Austrija). P.G. je u svom nalazu i mišljenju utvrdio da je davanje antihistamina izazvalo tešku alergijsku reakciju kod sina podnositelja zahtjeva. Izrazio je sumnju u prethodno postojanje miokarditisa.

25. Dana 10. veljače 1997. istražni sudac zaključio je istragu.

26. Zbog složenosti predmeta, podnositelji zahtjeva zatražili su da općinsko državno odvjetništvo u Mariboru (*Okrožno državno tožilstvo v Mariboru*) preuzme kazneni progon. Njihov zahtjev je odbijen 21. veljače 1997. godine. Predsjednik općinskog državnog odvjetništva u Mariboru kasnije je objasnio Glavnom državnom odvjetniku (*Vrhovni državni tožilec*) da, iako izvješće P.G.-a potvrđuje osnovane sumnje da je M.E. izazvala smrt nesavjesnim liječenjem, to ne predstavlja dovoljnu osnovu za podizanje optužnice jer podizanje optužnice zahtjeva određen stupanj sigurnosti.

27. Dana 28. veljače 1997., podnositelji zahtjeva podigli su optužnicu protiv M.E. za kazneno djelo „prouzrokovanja smrti nemarom” (*povzročitev smrti iz malomarnosti*).

28. Dana 7. svibnja 1997., nakon prigovora koji je M.E. podnijela na optužnicu, vanraspravno vijeće Županijskog suda u Mariboru uputilo je podnositelje zahtjeva da, u roku od tri dana, zahtijevaju provođenje dodatnih istražnih radnji (vidi st. 93. dolje).

29. Istražni je sudac potom ispitao nekoliko svjedoka i naložio da sudsko-medicinsko izvješće izradi K.H., austrijski sudski vještak specijalist hitne medicinske pomoći i anesteziologije. U svom nalazu i mišljenju K.H.

navodi kako je razlog smrti sina podnositelja zahtjeva relativno neizvjestan, pa da stoga pitanje učinkovitosti mjera koje je M.E. poduzela uslijed stanja sina podnositelja zahtjeva nije od značaja.

30. Dana 22. lipnja 1998. istražni sudac izvijestio je podnositelje zahtjeva kako je donijeta odluka o obustavi istrage. Podsjetio ih je da moraju ili podnijeti optužnicu ili uputiti još jedan zahtjev za provođenje dodatnih istražnih radnji u roku od petnaest dana (vidi st. 91-92 dolje).

31. Dana 30. lipnja 1998. podnositelji zahtjeva zatražili su od istražnog suca saslušanje K.H., P.G. i T.V.

32. Dana 24. studenog 1998. istražni sudac izvijestio je podnositelje zahtjeva da je istraga obustavljena. Još jednom ih je podsjetio da moraju podići optužnicu ili zahtijevati poduzimanje dodatnih istražnih radnji u roku od petnaest dana.

33. Dana 10. prosinca 1998. podnositelji zahtjeva podigli su optužnicu uz koju su dostavili dokaze prikupljene u proširenoj istrazi. Dana 12. siječnja 1999. vanraspravno vijeće odbilo je prigovor M.E. na prvobitnu optužnicu kao neosnovan.

34. Dana 22. siječnja 1999. M.E. je podnijela zahtjev za zaštitu zakonitosti, tvrdeći da joj optužnica od 10. prosinca 1998. nije dostavljena. Dana 25. veljače 1999. Vrhovni sud (*Vrhovno sodišče*) ukinuo je odluku Županijskog suda u Mariboru od 12. siječnja 1999. i vratio predmet Županijskom sudu s uputom da prvobitnu optužnicu od 10. prosinca 1998. dostavi M.E. M.E. je zatim uložila prigovor i dana 3. lipnja 1999. vanraspravno vijeće donijelo je odluku o vraćanju predmeta podnositeljima zahtjeva upućujući ih da prikupe više dokaza tako što će podnijeti zahtjev za poduzimanje dodatnih istražnih radnji - u roku od tri dana od dostavljanja odluke.

35. Podnositelji zahtjeva postupili su u skladu s uputama i 21. lipnja 1999. zatražili su poduzimanje dodatnih istražnih radnji, prvenstveno ispitivanje K.H., P.G. i T.V. U svom zahtjevu, žalili su se na to što je predmet vraćen zato što su smatrali da je dokaze trebalo dodatno ocjenjivati na sudu, a ne u toj fazi postupka.

36. Postupajući po njihovom zahtjevu, istražni sudac zatražio je dodatno mišljenje od K.H. i 3. prosinca 1999. obavijestio je podnositelje zahtjeva o poduzetim daljnjim istražnim radnjama te ih je pozvao da u roku od 15 dana podignu optužnicu ili zatraže poduzimanje dodatnih mjera.

37. Nakon zahtjeva podnositelja od 16. prosinca 1999. za poduzimanje dodatnih mjera, istražni sudac odredio je izvođenje dokaza rekonstrukcije događaja od 3. svibnja 1993. i saslušanje dva svjedoka.

38. Istraga je okončana 3. svibnja 2000. Podnositeljima zahtjeva ponovno se ukazalo na postupanje po članku 186., st. 3. Zakona o kaznenom postupku ("ZKP" - vidi st. 92. dolje).

39. U međuvremenu, dana 28. lipnja 1999. podnositelji zahtjeva bezuspješno su zahtijevali od državnog odvjetništva preuzimanje kaznenog progona.

40. Dana 19. svibnja 2000. podnositelji zahtjeva podigli su dodatnu optužnicu i dodatne dokaze za koje im je bilo naloženo da ih prikupe.

41. U kolovozu 2000. godine, podnositelji zahtjeva žalili su se Sudskom vijeću (*Sodni svet*) na dužinu trajanja kaznenog postupka. Također su zahtijevali izuzeće trojice sudaca u sastavu vanraspravnog vijeća koji su prethodno sudjelovali u postupku prilikom odlučivanja o prigovoru M.E. na optužnicu. Dana 10. listopada 2000. predsjednik Županijskog suda u Mariboru odbio je zahtjev podnositelja zahtjeva za izuzeće sudaca.

42. Nakon još jednog prigovora M.E. na optužnicu, vanraspravno vijeće ispitalo je predmet 18. listopada 2000. i donijelo odluku o obustavi kaznenog postupka. Oslanjajući se posebno na mišljenja Instituta za sudsku medicinu u Ljubljani i K.H.-a, vijeće je utvrdilo da je reakcija sina podnositelja zahtjeva na deksametazon i/ili sinopen posljedica njegove osjetljivosti na te lijekove i miokarditisa, oboljenja koje je on nesumnjivo imao i ranije. Što se tiče postupanja M.E., vanraspravno vijeće je utvrdilo da nema dovoljno dokaza koji bi potkrijepili optužbe podnositelja zahtjeva da je M.E. počinila kazneno djelo koje joj se stavlja na teret. Podnositeljima zahtjeva naloženo je platiti sudske troškove i izdatke nastale tijekom postupka od 23. siječnja 1999. (datum usvajanja izmjena i dopuna ZKP-a kojima se traži da oštećena strana plati troškove ukoliko se postupak završi odbacivanjem optužnice).

43. Dana 7. studenog 2000. podnositelji zahtjeva uložili su žalbu koju je Viši sud u Mariboru dana 20. prosinca 2000. odbacio. Podnositelji zahtjeva zatim su tražili od Glavnog državnog odvjetnika (*Generalni državni tožilec*) da podnese zahtjev za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu. Njihov zahtjev je odbijen 18. svibnja 2001.

44. U međuvremenu, 13. ožujka 2001. podnositelji zahtjeva uložili su ustavnu žalbu Ustavnom sudu (*Ustavno sodišče*) žaleći se na nepravichnost i dužinu trajanja sudskog postupka, kao i na činjenicu da im je uskraćen pristup sudu s obzirom da je optužnicu odbacilo vanraspravno vijeće. Dana 9. listopada 2001. Ustavni sud odbacio je njihovu žalbu uz obrazloženje da supsidijarni tužitelj nije ovlašten ulagati žalbu Ustavnom sudu zato što nema *locus standi* pred tim sudom.

45. Dana 27. ožujka 2001. podnositelji zahtjeva podnijeli su kaznenu prijavu zbog navodnog neodgovarajućeg postupanja protiv sedam sudaca Županijskog suda i Višeg suda u Mariboru koji su sudili u njihovom predmetu. Županijsko državno odvjetništvo u Mariboru odbacilo je kaznenu prijavu kao neosnovanu dana 13. lipnja 2001.

46. Podnositelji zahtjeva zatim su nekoliko puta pokušali ponovno pokrenuti postupanje po predmetu. Podnositelji zahtjeva podnijeli su

nekoliko prijedloga koje su vlasti odbacile kao neprihvatljive, a riječ je o slijedećim prijedlozima:

Dana 3. srpnja 2001. podnijeli su „zahtjev za obnovu kaznenog postupka” koji u stvari predstavlja zahtjev za ponovnim otvaranjem predmeta. Dana 29. kolovoza 2001. vanraspravno vijeće Županijskog suda u Mariboru odbacilo je zahtjev uz obrazloženje da je kazneni postupak obustavljen odlukom koja je pravomoćna i da bi ponovno otvaranje predmeta bilo nepravično u odnosu na okrivljenike. Dana 9. studenog 2001. Viši sud u Mariboru odbacio je žalbu podnositelja zahtjeva od 4. rujna 2001.

Dana 24. lipnja 2002. podnositelji zahtjeva podnijeli su Višem sudu u Mariboru „zahtjev da se čitav kazneni postupak ... vođen pred Županijskim sudom u Mariboru ... bez odgode poništi”. I za ovaj zahtjev se smatralo da u biti predstavlja zahtjev za ponovnim otvaranjem predmeta i on je, shodno tome, odbacen. Dana 27. studenog 2002. Viši sud u Mariboru odbacio je žalbu podnositelja zahtjeva.

47. Naposljetku, 17. srpnja 2002. podnositelji zahtjeva podnijeli su novu optužnicu protiv M.E. Dana 14. srpnja 2003. Županijski sud u Slovenj Gradecu odbacio je optužnicu zato što je 3. svibnja 2003. godine nastupila zastara kaznenog progona navodno počinjenog kaznenog djela.

B. Parnični postupak

48. Dana 6. lipnja 1995. podnositelji zahtjeva pokrenuli su parnični postupak protiv Opće bolnice u Slovenj Gradecu i M.E. pred Općinskim sudom u Slovenj Gradecu radi naknade nematerijalne štete koju su pretrpjeli uslijed smrti sina u iznosu od 24.300.000 slovenskih tolara (SIT).

49. Dana 10. kolovoza 1995. podnositelji zahtjeva također su pokrenuli postupak protiv voditelja odjela interne medicine, F.V.-a, i direktora Opće bolnice u Slovenj Gradecu, D.P.-a. Na zahtjev podnositelja zahtjeva, sud je spojio ova dva postupka.

50. Svi tuženici u postupku dostavili su svoje podneske u pisanoj formi do listopada 1995.

51. Podnositelji zahtjeva podnijeli su dana 30. kolovoza 1997. kontrolni zahtjev (*nadzorstvena pritožba*) predsjedniku Općinskog suda u Slovenj Gradecu tvrdeći da se građanski postupak treba provesti bez obzira na činjenicu što je kazneni postupak još uvijek u tijeku obzirom na dugotrajnost samog kaznenog postupka.

52. Dana 21. listopada 1997. godine, pozivajući se na točku 1. članka 213. Zakona o parničnom postupku (vidi st. 97. dolje), sud je donio rješenje o prekidu parničnog postupka do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka. Sud je naveo da odluka u građansko-pravnoj stvari u velikoj mjeri ovisi od prethodnom pitanju (*predhodno vprašanje*), odnosno ishodu

kaznenog postupka. Podnositelji zahtjeva nisu se žalili na ovo rješenje, pa je isto postalo pravomoćno dana 17. studenog 1997.

53. Dana 22. listopada 1998. sutkinja S.P. očitovala se na kontrolni zahtjev od 15. listopada 1998., u kojem se, *inter alia*, navodi sljedeće:

“ [Podnositelji zahtjeva] su supsidijarni tužitelji u kaznenom postupku te stoga vrlo dobro znaju da postupak pred Županijskim sudom u Mariboru u kojem se utvrđuje prethodno pitanje nije završen. Njihov zahtjev za suđenje u razumnom roku u pogledu prekida [parničnog] postupka stoga predstavlja čisto licemjerje.”

Nakon kontrolnog zahtjeva kojeg su podnositelji zahtjeva podnijeli Ministarstvu pravosuđa, sutkinji S.P. je naloženo obrazložiti svoj odgovor podnositeljima zahtjeva.

54. U veljači 1999. podnositelji zahtjeva ponovo su uložili kontrolni zahtjev; dok je parnični postupak, međutim, i dalje bio u prekidu.

55. Dana 27. kolovoza 1999., sudac P.P., kojem je predmet u međuvremenu signiran, poslao je podnositeljima zahtjeva pismo u kojem, *inter alia*, navodi sljedeće:

“U predmetnom slučaju utvrđivanje kaznene odgovornosti predstavlja prethodno pitanje koje je relevantno za rješenje građansko-pravne tužbe, s obzirom da građanski sud ne može utvrđivati činjenice koje se razlikuju od onih koje utvrdi kazneni sud.”

56. Dana 8. rujna 1999. podnositelji zahtjeva podnijeli su zahtjev za delegaciju mjesne nadležnosti, koji je Vrhovni sud odbio dana 13. listopada 1999.

57. Dana 6. prosinca 1999. Općinski sud u Slovenj Gradecu obavijestio je podnositelje zahtjeva da su i dalje prisutni razlozi za prekid postupka.

58. Dana 12. ožujka 2001. podnositelji zahtjeva podnijeli su kontrolni zahtjev da se nastavi građanski postupak. Dana 19. svibnja 2001. sudac P.P. zakazao je raspravu za dan 13. lipnja 2001. Međutim, zakazana rasprava je kasnije odgođena na zahtjev podnositelja zahtjeva budući da je njihova odvjetnica obavijestila sud kako je pretrpjela fizičke ozljede u prometnoj nezgodi i da je na bolovanju.

59. Dana 11. lipnja 2001. podnositelji zahtjeva podnijeli su još jedan zahtjev za delegaciju mjesne nadležnosti. Dana 27. rujna 2001. Vrhovni sud donio je odluku kojom se predmet delegira Općinskom sudu u Mariboru uz obrazloženje da su prisutne „tenzije koje ometaju i odugovlače suđenje”.

60. Predmet je na kraju dodijeljen sutkinji M.T.Z. Dana 3. travnja 2002. sud je održao raspravu koja je potom odgođena s obzirom da su podnositelji zahtjeva istaknuli kako žele ulagati zahtjev za izuzeće sudaca toga suda.

61. Budući su protiv nekih od sudaca podnijeli kaznene prijave (vidi st. 45. gore), podnositelji zahtjeva podnijeli su 8. travnja 2002. zahtjev za izuzeće svih sudaca Općinskog suda i Višeg suda u Mariboru. Na zahtjev da komentira zahtjev podnositelja zahtjeva, sutkinja M.T.Z. je navela, *inter alia*, da je na ročištu održanom 3. travnja 2002. godine shvatila da je jedan

od tuženih, s kojim se rukovala na saslušanju, dobar poznanik (*“dober znanec”*) njenog oca. Dodala je da su podnositelji zahtjeva stalno ulagali prigovore zbog čega je bilo nemoguće voditi postupak. Izgleda da je sutkinja M.T.Z. kasnije i sama zahtijevala izuzeće. Dana 12. kolovoza 2002. zahtjev za izuzeće sudaca usvojen je u pogledu sutkinje M.T.Z. Predmet je dodijeljen u rad sucu K.P.

62. Dana 21. studenog 2002. i 20. ožujka 2003. Vrhovni sud odbio je prijedlog podnositelja zahtjeva za delegacijom mjesne nadležnosti.

63. Rasprava zakazana za 12. lipnja 2003. odgođena je na zahtjev podnositelja zahtjeva s obzirom da su naveli da ih njihova odvjetnica više ne želi zastupati jer je njezinoj kćerki uskraćena liječnička pomoć u Kliničkom bolničkom centru u Ljubljani. Kasnije su obavijestili sud da će ih odvjetnica ipak nastaviti zastupati.

64. Dana 28. listopada 2003. Općinski sud u Mariboru održao je glavnu raspravu na kojoj je proveden dokaz saslušanjem F.V. i M.E. Uvidom u raspravni zapisnik može se zaključiti da podnositeljima zahtjeva nije bilo dozvoljeno postaviti niz od dvanaest pitanja koja su željeli pitati. Odluka suca kojom se ne dozvoljava postavljanje pitanja uglavnom je zasnovana na prigovorima tuženika iako izgleda da je sud u četiri navrata naveo razloge svoje odluke zabrane postavljanja pitanja.

65. Dana 8. prosinca 2003. podnositelji zahtjeva podnijeli su zahtjev za izuzeće suca K.P. Zahtjev je odbijen 18. prosinca 2003.

66. Rasprava zakazana za 16. siječanj 2004. odgođena je zato što su podnositelji zahtjeva podnijeli prijedlog za promjenu mjesne nadležnosti. Dana 5. ožujka 2004. podnositelji zahtjeva podnijeli su još jedan prijedlog. Oba prijedloga Vrhovni sud je odbacio (22. siječnja 2004. odnosno 13. svibnja 2004.).

67. Čini se da su rasprave zakazane za 23. i 24. ožujka 2005. odgođene zbog obveza novog punomoćnika-odvjetnika podnositelja zahtjeva u drugom nevezanom predmetu.

68. Dana 4. svibnja 2005. podnositelji zahtjeva podnijeli su pismeni podnesak i izmijenili svoj odštetni zahtjev. Također su tražili da se postupak ubrza.

69. Dana 12. listopada 2005. sutkinja D.M. kojoj je predmet očigledno u međuvremenu dodijeljen u rad, dobila je nalog predsjednika Općinskog suda u Mariboru da predmet tretira kao prioritetan i da ga svakih šezdeset dana izvještava o stanju postupka. Predsjednik je svoju odluku obrazložio duljinom trajanja postupka, osjetljivošću predmeta, kao i intervencijom pučkog pravobranitelja (*Varuh človekovih pravic*).

70. Rasprave su održane 23., 25. i 27. siječnja 2006. pred sutkinjom D.M. Podnositelji zahtjeva povukli su svoje zahtjeve u odnosu na F.V. i D.P. Nakon rasprave, zatražili su izuzeće sutkinje D.M. zato što je odbila dodijeliti im rok za očitovanje na opsežne podneske protivne strane koji su dostavljeni istog dana. Dana 30. siječnja 2006. predsjednik Općinskog suda

u Mariboru odbio je njihov zahtjev. Međutim, 31. siječnja 2006., sutkinja D.M. je sama zahtjevala svoje izuzeće uz obrazloženje da je njezino ime i prezime spomenuto u novinskom članku od 28. siječnja 2006. u kojem se navodi kako je traženo njezino izuzeće zbog navodnog neravnopravnog tretiranja stranaka u postupku. Predsjednik suda prihvatio je njezin zahtjev kao „osnovan u cijelosti”.

71. Predmet je potom signiran u rad sucu A.Z.

72. Rasprave su održane dana 16. lipnja i 25. kolovoza 2006.

73. Dana 25. kolovoza 2006. Općinski sud u Mariboru donio je presudu kojom se odbija tužbeni zahtjev podnositelja, koji je na kraju iznosio 10.508.000 SIT na ime nematerijalne štete i 5.467.000 SIT na ime materijalne štete. Podnositeljima zahtjeva naloženo je tuženicama isplatiti sudske troškove. Na osnovu nalaza i mišljenja sudskih vještaka, sud je zaključio da M.E. nije mogla predvidjeti reakciju sina podnositelja zahtjeva na lijekove koje je primio i da su ona i osoblje bolnice postupali u skladu s propisanom liječničkom praksom. Pored toga, sud je odbio kao neosnovane tvrdnje podnositelja zahtjeva da bolnica nije dovoljno opremljena.

74. Dana 25. listopada 2006. podnositelji zahtjeva uložili su žalbu Višem sudu u Mariboru. Naveli su da prvostupanjski sud nije ispravno utvrdio sve relevantne činjenice, da je pogrešno primijenio materijalno pravo i da je počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka jer nije cijenio određene dokaze, a prvenstveno zato što je odbio dokazni prijedlog za provođenje dodatnog liječničkog vještačenja.

75. Dana 15. siječnja 2008. Viši sud u Mariboru odbio je žalbu kao neosnovanu i potvrdio presudu prvostupanjskog suda.

76. Na dan 28. veljače 2008. podnositelji zahtjeva uložili su reviziju zbog pogrešne primjene materijalnog prava (*revizija*).

77. Dana 10. srpnja 2008. Vrhovni sud odbacio je reviziju podnietu zbog pogrešne primjene materijalnog prava nakon što je utvrdio da revizija, s izuzetkom upućivanja na presudu Europskog suda za ljudska prava kojom je utvrđena povreda članka 2. Konvencije, u načelu sadrži iste navode kao i njihova žalba Višem sudu, prvenstveno pozivanje na odbijanje izvođenja ili razmatranja određenih dokaza koje su podnositelji zahtjeva smatrali relevantnima. Sud je odbacio reviziju kao neosnovanu i utvrdio da su niži sudovi postupali u skladu sa zakonom. Sud je nadalje utvrdio da presuda Europskog suda za ljudska prava, koja se odnosila na zahtjev da se predmeti koji se tiču smrti u bolničkom okruženju ispituju bez odgode, nije mogla utjecati na zaključak toga suda u pogledu zakonitosti odbijanja da se pribave ili ispituju određeni dokazi.

78. Dana 15. rujna 2008. podnositelji zahtjeva podnijeli su ustavnu tužbu Ustavnom sudu u kojoj su se pozivali na navodne povrede slijedećih ustavnih prava: prava na jednakost pred zakonom, nepovredivosti života, prava na jednaku zaštitu, prava na sudsku zaštitu i prava na ulaganje pravnih lijekova.

Taj postupak je još uvijek u tijeku.

C. Kazneni postupak protiv prvog podnositelja zahtjeva

79. Dana 29. travnja 2002. Općinsko državno odvjetništvo u Mariboru podnijelo je optužni prijedlog (*obtožni predlog*) protiv prve podnositeljice zahtjeva. Optužena je za uvredljivo ponašanje zbog toga što je navodno službeniku Općinskog suda u Mariboru rekla „Dosta mi je više ovog j*** suda, prokleta država ništa ne radi, zar ne uviđa da je naš sin ubijen”. Kazneni progon iniciran je kaznenom prijavom Općinskog suda u Mariboru.

80. Dana 5. listopada 2004. Općinski sud u Mariboru povukao je kaznenu prijavu nakon intervencije pučkog pravobranitelja (vidi st. 85. dolje). Općinski sud u Mariboru kasnije je odbacio optužni prijedlog.

D. Utvrđenja pučkog pravobranitelja

81. Podnositelji zahtjeva podnijeli su nekoliko žalbi Uredu pučkog pravobranitelja u svezi vođenja parničnog postupka. O njihovom predmetu bilo je riječi u godišnjim izvješćima pučkog pravobranitelja za 2002., 2003. i 2004. godinu.

82. U pismu Predsjedniku Općinskog suda u Slovenj Gradecu 24. travnja 2001. zamjenik pučkog pravobranitelja istaknuo je da se pitanje kaznene odgovornosti ne može smatrati prethodnim pitanjem u parničnom postupku radi naknade štete pokrenutom protiv liječnika i bolnice. U pismu je dalje navedeno da nema opravdanja za donošenje odluke o prekidu postupka.

83. U pismu podnositelju zahtjeva od 29. kolovoza 2002. i svom Godišnjem izvješću za 2002. (str. 42. i 43.), pučki pravobranitelj kritizirao je ponašanje sutkinje M.T.Z. Pučki pravobranitelj navodi da je sutkinja izrazila zabrinutost glede svoje pristranosti tek kad su podnositelji zahtjeva podnijeli zahtjev za njezino izuzeće i nakon intervencije pučkog pravobranitelja u predmetu, iako je i prije toga bila svjesna opravdanosti razloga za izuzeće.

84. U dijelu Izvješća pučkog pravobranitelja za 2003. godinu (str. 226.-228.) u kome se govori o predmetu podnositelja zahtjeva i gdje se naročito kritizira vođenje parničnog postupka od strane sutkinje navodi se, *inter alia*:

“U raspravnom zapisniku [od 28. listopada 2003.] spominje se dvanaest pitanja koje tužitelji nisu bili ovlašteni postaviti tuženima. Za većinu od tih dvanaest pitanja u zapisniku ne navode se razlozi zbog kojih sutkinja nije dopustila tužiteljima da ih postave. U svakom slučaju, na svako pitanje punomoćnici tuženika prethodno su prigovorili.

...

Iako su reakcije, izjave i prijedlozi [podnositelja zahtjeva] ponekad možda bili pretjerani, vlasti, uključujući sudove, bili su dužni uzeti u obzir njihovu duševnu bol...

Zbog toga je možda potrebno voditi postupak na naročito obziran i fleksibilan način, a da se pri tome ne zlorabljavaju pravila postupka na štetu tuženika. Međutim, iz raspravnog zapisnika moguće je primijetiti zategnutost prije nego neutralnost atmosfere na raspravi, što se također vidi i iz zapisnika o razgovoru između sutkinje i zastupnika tuženika.”

85. U svom Godišnjem izvješću za 2004. godinu (str. 212.-214.), pučki pravobranitelj kritizirao je Općinski sud u Mariboru zbog podnošenja kaznene prijave protiv prve podnositeljice zahtjeva. U Izvješću se skreće pažnja na objašnjenje Općinskog suda u Mariboru da je sud po zakonu bio u obvezi podnijeti i procesuirati kaznenu prijavu zato što bi nepostupanje u tom smislu predstavljalo kazneno djelo. Pučki pravobranitelj je naglasio da nema zakonskog osnova za takav zaključak. Suprotno tome, kaznena prijava za djelo uvredljivog ponašanja mogla se procesuirati jedino temeljem kaznene prijave oštećene strane, što je u ovom slučaju kaznena prijava Općinskog suda u Mariboru. Nakon intervencije pučkog pravobranitelja i uzimajući u obzir argumente izražene u njegovim pismima, Općinski sud u Mariboru odlučio je povući kaznenu prijavu protiv prve podnositeljice zahtjeva.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO

A. Kazneni zakonik

86. Kazneni zakonik (*Kazenski zakonik*) (Službeni list br. 63/94), u izmijenjenoj i dopunjenoj verziji, u poglavlju pod naslovom “Kaznena djela narušavanja zdravlja”, definira kaznena djela u vezi s ozljedama uslijed nemara tijekom liječenja. Uz to, članak 129. Kaznenog zakonika predviđa da će osoba koja izazove smrt drugoga nemarom biti osuđena na zatvorsku kaznu od najmanje šest mjeseci i najviše pet godina. Ova djela državni odvjetnik goni po službenoj dužnosti, ali je dozvoljeno i supsidijarno gonjenje od strane oštećene strane (vidi st. 88. dolje).

B. Zakon o kaznenom postupku

87. Kazneni postupak u Sloveniji regulira Zakon o kaznenom postupku (Službeni list br. 63/94; u daljem tekstu “ZKP”) na temelju načela zakonitosti i službenosti; kazneni progon obavezan je kada postoji osnovana sumnja (*utemeljeni sum*) da je počinjeno kazneno djelo koje se goni po službenoj dužnosti.

88. Kazneni progon preuzima državni odvjetnik. Međutim, ukoliko državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu ili obustavi kazneni progon u bilo kojem trenutku u toku postupka, oštećena strana ima pravo preuzeti postupak u svojstvu supsidijarnog tužitelja, odnosno, oštećena strana nastupa kao tužitelj (članak 19. st. 3. ZKP). Supsidijarni tužitelj ima u

načelu ista prava u postupku kao i državni odvjetnik, s izuzetkom onih prava koja su državnom odvjetniku priznata kao službenom organu (članak 63. st. 1. ZKP). Ukoliko supsidijarni tužitelj preuzme postupak, državni odvjetnik ima pravo u bilo kojem trenutku do zaključenja glavne rasprave preuzeti kazneni progon (članak 63. st. 2. ZKP).

89. Kaznenu istragu provodi istražni sudac na zahtjev državnog odvjetnika ili supsidijarnog tužitelja. Ukoliko istražni sudac nije suglasan sa zahtjevom za otvaranjem istrage, dužan je zahtjev uputi na vanraspravno vijeće sastavljeno od tri suca, koje donosi odluku o tome da li će se pokrenuti kazneni postupak. Ukoliko istražni sudac prihvati zahtjev, okrivljenik ima pravo uložiti žalbu vanraspravnom vijeću. Strane u postupku imaju pravo ulagati žalbu na odluku vanraspravnog vijeća Višem sudu (*višje sodišće*). Žalba ne odgađa izvršenje odluke o otvaranju istrage (članak 169. ZKP).

90. Ukoliko je zahtjev za provođenje istrage odbačen zbog nepostojanja osnovane sumnje da je okrivljenik počinio kazneno djelo, kazneni postupak može se ponovno pokrenuti na zahtjev državnog odvjetnika ili supsidijarnog tužitelja pod uvjetom da se iznesu novi dokazi na osnovu kojih vanraspravno vijeće može zaključiti da su ispunjeni uvjeti za pokretanje kaznenog postupka (članak 409- ZKP).

91. Članak 184. ZKP predviđa dužnost istražnog suca da obustavi istragu kada su okolnosti slučaja u dovoljnoj mjeri rasvijetljene. Tužitelj je dužan u roku od narednih petnaest dana zatražiti provođenje dodatnih istražnih radnji, podignuti optužnicu ili odustati od optužbe.

92. Što se tiče uloge oštećene strane u istrazi, članak 186. ZKP predviđa:

“(1) Oštećena strana u svojstvu tužitelja... ima pravo zatražiti od istražnog suca otvaranje istrage ili predlagati provođenje dodatnih istražnih radnji. Tijekom istrage ima pravo iznositi i druge prijedloge istražnom sucu.

(2) Pokretanje, provođenje, obustava i prekid istrage regulirani su, *mutatis mutandis*, odredbama ovog Zakona koje se primjenjuju na... istragu koja se provodi na zahtjev državnog odvjetnika...

(3) Kad istražni sudac smatra da je istraga potpuna, obavještava o tome oštećenu stranu koja nastupa kao tužitelj... Istražni sudac također je dužan obavijestiti oštećenu stranu ... da je dužna podnijeti optužnicu... u roku od petnaest dana, u suprotnom se smatra da je odustala od kaznenog progona, a može se donijeti i odluka da se postupak obustavlja. Istražni sudac također može dati takvo upozorenje oštećenoj strani koja nastupa kao tužitelj ... u slučajevima kada je vijeće odbacilo prijedlog za dopunu istrage zato što smatra da je stvar dovoljno istražena.”

93. Kad se zaključi istraga, sudski postupak može se provoditi isključivo na temelju optužnice (članak 268. ZKP).

Temeljem članka 274. ZKP, okrivljenik ima pravo uložiti prigovor na optužnicu u roku od osam dana od primitka iste. Prigovor ispituje vanraspravno vijeće. Članak 276. ZKP predviđa, *inter alia*:

“(2) Ukoliko prilikom razmatranja prigovora vanraspravno vijeće utvrdi da postoje greške ili nedostaci u optužnici (članak 269.) ili u samom postupku, ili utvrdi da je neophodna daljnja istraga prije nego što se donese odluka o optužnici, vijeće je dužno vratiti optužnicu tužitelju zajedno s uputom za ispravak nedostataka ili dopunu ... istrage. Tužitelj je dužan u roku od tri dana od prijema obavijestiti o odluci vijeća podnijeti dopunjenu optužnicu ili zatražiti ... dopunsku istragu...”

94. Nadalje, dio članka 277. ZKP predviđa sljedeće:

“(1) Prilikom odlučivanja o prigovoru na optužnicu vanraspravno vijeće neće prihvatiti optužnicu i obustavit će kazneni postupak ukoliko utvrdi da:

....

(3) je nastupila zastara kaznenog progona ...

(4) nema dovoljno dokaza kako bi se potkrijepila osnovana sumnja da je okrivljenik počinio djelo koje mu se stavlja na teret.”

C. Zakon o obveznim odnosima

95. U skladu sa Zakonom o obveznim odnosima (*Zakon o obligacijskih razmerjih*) (SFRJ, Službeni list br. 29/1978) i Zakonikom o obveznim odnosima (*Obligacijski zakonik*) (Službeni list br. 83/2001) usvojenim 1. siječnja 2002. koji ga je naslijedio, zdravstvene institucije i njihovi radnici odgovaraju za materijalnu i nematerijalnu štetu nastalu uslijed smrti pacijenta koja je nastupila zbog nesavjesnog liječenja. Poslodavac može snositi građansku odgovornost za činjenje ili nečinjenje ili posrednu odgovornost za štetu koju je prouzročio njegov radnik pod uvjetom da su smrt ili ozljede nastupile uslijed propusta radnika da postupi u skladu s odgovarajućim standardima zdravstvene zaštite. Radnici snose neposrednu odgovornost za smrt ili ozljedu po građanskom zakonu samo ako je šteta prouzrokovana namjerno. Međutim, poslodavac ima pravo zahtijevati od radnika naknadu štete ukoliko su smrt ili ozljeda izazvani grubom nepažnjom radnika.

D. Zakon o parničnom postupku

96. Članak 12. Zakona o parničnom postupku (*Zakon o pravdnem postopku*, SFRJ, Službeni list br. 4-37/77), u izmijenjenom i dopunjenom izdanju, predviđa:

“Kada odluka suda ovisi od prethodnog rješenja pitanja da li postoji neko pravo ili pravni odnos, a o tom [pitanju] još nije donio odluku sud ili drugi nadležni organ (prethodno pitanje), sud može sam riješiti i to pitanje, ukoliko posebnim propisima nije drugačije određeno.

Odluka suda o prethodnom pitanju ima pravno djelovanje samo u parnici u kojoj je pitanje riješeno.

U parničnom postupku sud je u pogledu postojanja kaznenog djela i kaznene odgovornosti počinitelja vezan pravomoćnom presudom kaznenog suda kojom se okrivljenik proglašava krivim.“

97. Odgovarajući dio članka 213. Zakona o parničnom postupku predviđa kako slijedi:

“Osim slučajeva posebno predviđenih ovim Zakonom, sud može naložiti prekid postupka:

1. ako je odlučio da sam ne rješava o prethodnom pitanju (članak 12.) ...”.

98. Odgovarajući dio članka 215. Zakona o parničnom postupku predviđa:

“Ako je sud prekinuo postupak iz razloga navedenih u članku 213. st. 1, točka 1, postupak će se nastaviti kada se pravomoćno okonča [drugi] postupak (pravomoćno končan postopek) ...ili kada sud utvrdi da više ne postoje razlozi za čekanje na završetak [drugog postupka].

U svim ostalim slučajevima, prekinuti postupak nastaviti će se na prijedlog stranke čim prestanu razlozi zbog kojih je prekinut.”

99. Relevantne odredbe mogu se naći u člancima 13., 14., 206. i 208. novog Zakona o parničnom postupku (*Zakon o pravdnem postopku*, Službeni list br. 83/2001) koji je stupio na snagu 14. srpnja 1999.

E. Pravilnik o organizaciji i radu suda Liječničkog zbora

100. Pravilnik o organizaciji i radu suda Liječničkog zbora Slovenije (*Pravilnik o organizaciji in delu razsodišča Zdravniške Zbornice Slovenije*), (u daljem tekstu „liječnički sud”), od 20. ožujka 2002., predviđa, *inter alia*, postupak za utvrđivanje odgovornosti liječnika zbog povreda profesionalnih pravila i disciplinske mjere koje se mogu izreći s tim u svezi. Tužitelj zbora (*tožilec Zbornice* – “tužitelj zbora”), koji se bira iz redova članova Liječničkog zbora, samostalan je i ima ovlaštenja podići optužnicu prvostupanjskom liječničkom sudu. Oštećena strana ima pravo od tužitelja zbora zahtijevati pokretanje postupka, ali tužiteljstvo može odbiti takav zahtjev. U tom slučaju, oštećena strana ima pravo zatražiti da liječnički sud provede preliminarno ispitivanje. Međutim, nadležnost za podizanje optužnice ima isključivo tužitelj zbora.

101. Članak 7. Pravilnika propisuje da liječnički sud mora zasnivati svoju odluku isključivo na optužnici i dokazima koje podnesu tužitelj zbora i optuženi liječnik. Ukoliko optuženi liječnik ili tužitelj zbora nisu suglasni s presudom, isti mogu uložiti žalbu drugostupanjskom liječničkom sudu.

F. Zakon o zaštiti prava na suđenje bez nepotrebnog odugovlačenja

102. Dana 1. siječnja 2007. počeo se primjenjivati Zakon o zaštiti prava na suđenje bez nepotrebnog odlaganja (*Zakon o varstvu pravice do sojenja bez nepotrebnega odlašanja*, Službeni list br. 49/2006 – „Zakon iz 2006.”) Ovaj zakon predviđa dva pravna lijeka za ubrzanje postupka - kontrolni zahtjev i prijedlog za određivanje roka (*rokovni predlog*), kao i zahtjev za pravičnu naknadu (*zahteva za pravično zadošćenje*) u odnosu na štetu pretrpljenu uslijed nepotrebnog odugovlačenja postupka.

103. Navedeni pravni lijekovi dostupni su, *inter alia*, strankama u građanskom postupku i oštećenim stranama u kaznenom postupku.

104. Pravni lijekovi čiji je cilj ubrzanje postupka mogu se primjenjivati na prvostupanjski i drugostupanjski postupak. Uz to, Zakon iz 2006. godine također predviđa mogućnost zaštite prava putem naknade, odnosno podnošenjem zahtjeva za pravičnu naknadu. U skladu s člancima 15., 19. i 20. Zakona iz 2006. godine, stranka koja želi ulagati zahtjev za pravičnu naknadu mora zadovoljavati dva kumulativna uvjeta. Prvo, tijekom prvostupanjskog i drugostupanjskog postupka podnositelj zahtjeva morao je pokrenuti postupak kontrolnim zahtjevom ili podnijeti prijedlog za određivanje roka. Drugo, postupak mora biti pravomoćno okončan (*pravomoćno končan*). Pravomoćno okončan postupak načelno se odnosi na pravomoćnu odluku protiv koje se ne može ulagati obična žalba; obično se radi o prvostupanjskoj odluci, ili ukoliko je uložena žalba, radi se o drugostupanjskoj odluci. Uz to, iznos koji se dosuđuje na ime nematerijalne štete koja je pretrpljena uslijed prekomjernog trajanja postupka u svakom pravomoćno okončanom postupku ne može biti veći od 5.000 EUR (za više podataka o odgovarajućim odredbama Zakona iz 2006., vidi *Žunič protiv Slovenije*, (dec) br. 24342/04, 18. listopada 2007.).

III. IZJAVA SLOVENIJE OD 28. LIPNJA 1994. U POGLEDU RANIJEG ČLANKA 25. I ČLANKA 46. KONVENCIJE:

105. Dana 28. lipnja 1994., prilikom polaganja ratifikacijskih instrumenata Konvencije kod Glavnog tajnika Vijeća Europe, Ministarstvo vanjskih poslova Republike Slovenije dalo je sljedeću izjavu:

“Republika Slovenija izjavljuje da priznaje na neodređeno vrijeme, u skladu s člankom 25. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, člankom 6. Protokola br. 4 i člankom 7. Protokola br. 7, nadležnost Europske komisije za ljudska prava za rješavanje zahtjeva koje Glavnom tajniku Vijeća Europe uputi bilo koja osoba, nevladina organizacija ili grupa pojedinaca navodeći da je žrtva povrede prava zaštićenih Konvencijom i Protokolima uz nju, u slučajevima kada su činjenice navodne povrede ovih prava nastale nakon što su Konvencija i Protokoli uz nju stupili na snagu u odnosu na Republiku Sloveniju.

Republika Slovenija izjavljuje da priznaje na neodređeno vrijeme, u skladu s člankom 46. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, člankom 6.

Protokola br. 4 i člankom 7. Protokola br.7, kao *ipso facto* obveznu i bez posebnog sporazuma, pod uvjetom reciprociteta, nadležnost Europskog suda za ljudska prava u svim pitanjima koja se tiču tumačenja i primjene Konvencije i Protokola uz nju i koja se tiču činjenica koje su nastale nakon što su Konvencija i Protokoli uz nju stupili na snagu u odnosu na Republiku Sloveniju.”

IV. MJERODAVNO MEĐUNARODNO PRAVO I PRAKSA

A. Bečka konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969.

106. Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora (Bečka konvencija) stupila je na snagu 27. siječnja 1980. Članak 28., koji sadrži načelo neretroaktivnosti međunarodnih ugovora, predviđa sljedeće:

“Ako drukčija namjera ne proizlazi iz ugovora ili ako nije na drugi način izražena, odredbe ugovora ne vežu stranku glede bilo kojeg čina ili činjenice koji su prethodili datumu stupanja tog ugovora na snagu za tu stranku, niti glede bilo koje situacije koja je prestala postojati prije toga datuma.”

B. Nacrt ugovora o odgovornosti država za djela protivna međunarodnom pravu koji je izradila Komisija za međunarodno pravo (koji je Komisija za međunarodno pravo usvojila 9. kolovoza 2001.)

107. Članak 13., naslovljen „Važeće međunarodne obveze za državu ugovornicu”, predviđa kao što slijedi:

“Radnja koju je počinila neka država ne predstavlja povredu međunarodne obveze ukoliko država nije prihvatila datu obvezu u vrijeme kada je radnja nastala.”

108. Uz to, članak 14., naslovljen „Produžetak vremenskog razdoblja povrede međunarodne obveze”, glasi kao što slijedi:

“1. Povreda međunarodne obveze nekom radnjom države koja nema stalni karakter nastaje u trenutku kada se radnja vrši, čak i ako se njezine posljedice nastavljaju.

2. Povreda međunarodne obveze radnjom države koja ima stalni karakter nastavlja se tokom cijelog razdoblja tijekom kojeg radnja traje i tijekom kojeg je i dalje u suprotnosti s međunarodnom obvezom.

3. Povreda međunarodne obveze koja zahtijeva da država spriječi određeni događaj nastaje onda kada nastane određeni događaj i nastavlja se tijekom cjelokupnog trajanja razdoblja u kojem se događaj nastavlja i tijekom kojeg je i dalje u suprotnosti s određenom obvezom.”

C. Međunarodni sud pravde

109. Pristup koji je usvojio Međunarodni sud pravde (MSP) u predmetima u kojima se u pitanje dovodi nadležnost *ratione temporis* bavi

se u prvom redu izvorom ili stvarnim uzrokom spora (vidjeti i sudsku praksu na koju se upućuje u predmetu *Blečić protiv Hrvatske* [GC], br. 59532/00, st. 74, ESLJP 2006-III). U *Predmetu koji se tiče prava prelaska preko indijskog teritorija (Osnovanost)* (presuda od 12. travnja 1960.: Izvješća MSP 1960. str. 33.-36.), MSP, oslanjajući se na sudsku praksu Stalnog suda međunarodne pravde, utvrdio je da ima vremensku nadležnost za rješavanje spora između Indije koja je uskratila pravo prolaza Portugalu između portugalskog teritorija i dvije enklave na indijskom teritoriju 1954. godine. Indija je smatrala, *inter alia*, da je spor nedopušten zbog vremenske nenadležnosti s obzirom da je polaganje prava od strane Portugala na pravo prolaska vremenski prethodilo nadležnosti suda, koja je počela 5. veljače 1930. MSP je, međutim, utvrdio slijedeće:

“...stječe se dojam..., da spor koji se rješava pred ovim Sudom sadrži tri zasebna predmeta: (1) sporno postojanje prava prolaska u korist Portugala; (2) navodno nepoštivanje obveza u svezi s pravom prolaza tijekom mjeseca lipnja 1954. od strane Indije; (3) rješavanje nezakonite situacije koja je nastala uslijed nepoštivanja obveze. Spor pred Sudom, s obzirom na to da sadrži trostruko pitanje, nije mogao nastati dok nisu nastali i svi njegovi sastavni elementi. Među njima su i prepreke koje je Indija navodno postavila na put prolaska Portugalu 1954. Stoga, spor koji se iznosi pred ovaj Sud nije mogao nastati sve do 1954.”

110. MSP je stoga utvrdio da ne postoji, barem u pogledu datuma nastanka predmetnog spora, nikakva prepreka glede nadležnosti. Upućujući na uvjete iz Izjave o prihvatanju sudske nadležnosti od strane Indije, MSP je utvrdio da Izjava nije sastavljena na način da isključuje iz domene primjene izjave bilo koji spor, već pozitivno, odnosno tako što navodi sporove koji su obuhvaćeni Izjavom o prihvatanju. MSP je utvrdio:

“...U skladu s uvjetima Izjave, nadležnost Suda se prihvaća ‘za sve sporove nastale nakon 5. veljače 1930., u pogledu stanja ili činjenica nastalih nakon navedenog datuma’. U skladu s uvjetima Izjave, Sud je nadležan ukoliko utvrdi da je spor koji mu je dodijeljen u rad spor koji se tiče stanja nastalog nakon 5. veljače 1930. ili spor koji se tiče činjenica nastalih nakon navedenog datuma.

Činjenice ili stanja koja se moraju uzeti u obzir jesu one u svezi kojih je spor i nastao ili, drugim riječima, kako je naveo Stalni sud u predmetu koji se tiče Elektro distribucije Sofije i Bugarske, samo ‘one koje se moraju razmotriti kao izvor spora’, one koje predstavljaju njegov ‘pravi uzrok’. ... Stalni sud stoga je napravio razliku između stanja ili činjenica koje predstavljaju izvor prava koja potražuje jedna od stranaka i stanja ili činjenica koje predstavljaju izvor spora. Samo ove potonje treba uzeti u obzir u svrhe primjene Izjave o prihvatanju nadležnosti Suda.”

MSP nadalje je naveo:

“...tek je 1954. godine nastala ta kontroverza i spor se odnosi kako na postojanje prava prolaska radi ulaska u enklave tako i na nepoštivanje obveza od strane Indije, koje su, po Portugalu, bile obvezujuće za Indiju s tim u svezi. Uslijed svega toga došlo je do spora koji je upućen Sudu; radi čega ovaj spor i postoji. Ova cjelina, bez obzira na to koji je njezin dio ranije nastupio, nastala je tek nakon 5. veljače 1930. Vremenski uvjet

za koji se vezuje prihvatanje nadležnosti ovog Suda u Izjavi od strane Indije stoga je ispunjen.”

D. Odbor za ljudska prava Ujedinjenih naroda

111. Odbor za ljudska prava Ujedinjenih naroda (“Odbor”) uvažava činjenicu da države imaju pozitivnu obvezu zaštititi pravo na život. Među obvezama je i obveza provođenja učinkovite istrage. Prema stajalištu Odbora, ovakve obveze proizlaze iz članka 2. (o poštivanju prava i učinkovitom pravnom lijeku) i članka 6. (o pravu na život) Međunarodnog sporazuma o građanskim i političkim pravima (“Sporazum”). S tim u svezi, važno je napomenuti da sudska praksa Odbora pokazuje da se pravo na pravni lijek može povrijediti isključivo u pogledu materijalnog prava, što znači da u slučajevima kada je do smrti došlo u razdoblju izvan vremenske nadležnosti, nije moglo doći do povrede članka 2. u svezi s člankom 6. (vidi st. 112. dolje - *S.E. protiv Argentine*). Međutim, Odbor je utvrdio da nepostojanje istrage o nestanku ili smrti može predstavljati nečovječno postupanje (članak 7. Sporazuma) prema obitelji oštećene strane, čak i ako je do nestanka ili smrti došlo prije nego što je Opcijski protokol kojim se jamči pravo na podnošenje pojedinačnih zahtjeva stupio na snagu (vidi st. 113. dolje - *Sankara i drugi protiv Burkine Faso*).

112. U predmetu *S.E. protiv Argentine* (zahtjev br. 275/1988, koji je proglašen nedopuštenim 26. ožujka 1990.), troje djece podnositelja zahtjeva otele su argentinske mirovne snage 1976. i od tada se za njih ne zna. Dana 8. studenog 1986. Sporazum i Opcijski protokol stupili su na snagu u odnosu na Argentinu. U prosincu 1986. i lipnju 1987. argentinsko zakonodavstvo usvojilo je zakon kojim se sprečavaju nove istrage tzv. “prljavog rata” i kojim se amnestiraju pripadnici mirovnih snaga u odnosu na kaznena djela vezana za taj rat. Podnositelj zahtjeva tvrdio je da usvajanje ovog zakona predstavljalo povredu obveza koje je Argentina preuzela temeljem članka 2., st. 2. i 3. Sporazuma. Uzimajući u obzir činjenicu da se prije nastupanja prava na pravni lijek, mora utvrditi povreda materijalnog prava, Odbor je zaključio da:

“ 5.3. ... događaji koji su mogli predstavljati povredu nekoliko članaka Sporazuma i za koje su se mogli tražiti pravni lijekovi, nastali su prije stupanja na snagu Sporazuma i Opcijskog protokola za Argentinu. Stoga ovo pitanje ne može razmatrati Odbor, imajući u vidu nadležnost *ratione temporis*. ”

113. U novijem predmetu *Mariam Sankara i drugi protiv Burkine Faso* (zahtjev br. 1159/2003, 28. ožujak 2006.), Odbor je utvrdio da ima nadležnost *ratione temporis* u svezi s istragom povodom nestanka osobe po imenu Thomas Sankara, koji je otet i ubijen 1987., odnosno puno prije 4. travnja 1999., kada je država postala potpisnica Opcijskog protokola. Godine 1997., za vrijeme trajanja desetogodišnjeg ograničenja, njegova supruga uložila je tužbu sudu protiv jedne ili više nepoznatih osoba za ubojstvo g. Sankare i krivotvorenje

smrtnog lista. Tvrdila je da istraga nikada nije provedena. Odbor, koji je na kraju utvrdio povredu članka 7. zbog patnje uzrokovane obitelji g. Sankare, i članka 14. zbog povrede prava na jednaki položaj u postupku, zaključio je sljedeće:

“6.2 ... valja razlikovati tužbu g. Thomasa Sankare i tužbu gđe Sankare i njezine djece. Odbor je zauzeo stav da je smrt Thomasa Sankare, koja je mogla predstavljati povredu nekoliko članaka Sporazuma, nastupila 15. listopada 1987., odnosno prije nego što su Sporazum i Opcijski protokol stupili na snagu za Burkinu Faso. Ovaj dio zahtjeva bio je stoga dopušten *ratione temporis*. Smrtni list Thomasa Sankare od 17. siječnja 1988., u kojem se navodi da je umro prirodnom smrću - suprotno činjenicama koje su evidentne i koje je potvrdila država ugovornica (st. 4.2 i 4.7) - i propuštanje vlasti da isprave smrtni list čitavo to razdoblje moraju se promatrati u svjetlu njihovog kontinuiranog učinka na gđu Sankara i njezinu djecu.”

Odbor je nastavno zaključio da:

“6.3 ... ne može razmatrati povrede prava koje su nastale prije stupanja na snagu Opcijskog protokola u odnosu na državu ugovornicu osim u slučaju kad su se te povrede nastavile nakon stupanja na snagu Protokola. Kontinuiranu povredu prava treba tumačiti kao potvrdu, nakon stupanja na snagu Opcijskog protokola, nekim aktom ili samo implikacijom, prethodne povrede od strane države ugovornice. Odbor je uzeo u obzir argumente podnositelja koji se tiču prvo, propuštanja vlasti da provede istragu o smrti Thomasa Sankare (što je bila opće poznata činjenica) i da sudski progone one koji su za to odgovorni - navodi koje država ugovornica u stvari ne spori. Ovo predstavlja povredu njihovih prava i obveza države u smislu Sporazuma. Kao drugo, jasno je da su kako bi učinili nešto u svezi s ovom situacijom podnositelji pokrenuli sudski postupak 29. rujna 1997., tj. u okviru rokova desetogodišnje zastare, i ovi postupci su se nastavili nakon što su Sporazum i Opcijski protokol stupili na snagu u odnosu na Burkinu Faso. Za razliku od navoda države ugovornice, Odbor je bio mišljenja da je postupak predugo trajao i to ne uslijed procesne greške podnositelja, već zbog sukoba nadležnosti vlasti. Kao posljedica toga, na osnovu informacija dobivenih od podnositelja, navodne povrede koje su nastupile uslijed propuštanja da se provede istraga i sudski progon odgovornih utjecala su na njih od vremena stupanja na snagu Sporazuma i Opcijskog protokola zato što se postupak nije završio ni do današnjeg dana, Odbor je bio mišljenja da je ovaj dio zahtjeva prihvatljiv *ratione temporis*.”

E. Interamerički sud za ljudska prava

114. Interamerički sud za ljudska prava (IASLJP) utvrdio je procesne obveze u pogledu ubojstava ili nestanaka u nekoliko odredaba Američke konvencije o ljudskim pravima („Američka konvencija”). U predmetima koji se tiču procesnih obveza, osobito kad je utvrđeno da je materijalni aspekt prava na život također povrijeđen, IASLJP je bio spreman utvrditi da je došlo do povrede članka 4. (pravo na život) u svezi s člankom 1. st. 1. (obveza poštivanja prava) Američke konvencije (vidi *Velásquez Rodríguez protiv Hondurasa*, presuda od 29. srpnja 1988., i *Godínez Cruz protiv Hondurasa*, presuda od 20. siječnja 1989.). U većem broju predmeta, osobito onima gdje materijalni aspekt članka 4. nije povrijeđen, IASLJP je ispitivao procesne žalbe samostalno temeljem članka 8., koji, za razliku od

Europske konvencije, jamči pravo na pravično suđenje za utvrđivanje prava i obveza bilo koje vrste, i članka 25., koji štiti pravo na sudsku zaštitu, zajedno sa člankom 1. st. 1. IASLJP se opredijelio za ovaj potonje spomenut pristup u slučajevima kada je do ubojstava ili nestanka došlo prije nego što je tužena država priznala njegovu nadležnost.

115. U *Sestre Serrano-Cruz protiv El Salvadora* (presuda od 23. studenog 2004. - preliminarni prigovori), koji se odnosi na nestanak dviju djevojčica trinaest godina prije nego što je El Salvador priznao nadležnost IASLJP, IASLJP je donio odluku da:

“77. ... činjenice koje Vijeće navodi u svezi s navodnom povredom članka 4. (pravo na život), članka 5. (pravo na osobni integritet) i članka 7. (pravo na slobodu ličnosti) Konvencije, u svezi s člankom 1. st. 1. (obaveza poštivanja prava) Konvencije, na štetu Ernestine i Erlinde Serrano Cruz, isključuju se zbog ograničenja koje je El Salvador stavio na priznavanje nadležnosti Suda, zato što se odnose na povrede koje su počele u lipnju 1982. navodnim ‘uhićenjem’ ili ‘pritvaranjem’ djevojaka od strane vojnika bataljuna Atlacatl i njihov kasniji nestanak, 13 godina prije nego što je El Salvador priznao spornu nadležnost Interameričkog suda.

78. Imajući na umu navedene elemente i postupajući u skladu s odredbama članka 28. Bečke konvencije iz 1969. o pravu međunarodnih ugovora, Sud prihvata preliminarni prigovor *ratione temporis*...”

116. Što se tiče navodnih nedostataka u domaćoj kaznenoj istrazi povodom nestanka u ovom predmetu, IASLJP je bio mišljenja da se navodi tiču sudskih postupaka te stoga nezavisnih činjenica koje su se dogodile nakon priznavanja nadležnosti IASLJP. Sud je stoga zaključio da postoji vremenska nadležnost razmatrati ove navode zato što predstavljaju konkretne i samostalne povrede u svezi s uskraćivanjem pravde do kojeg je došlo nakon priznavanja nadležnosti IASLJP. Sud je, konkretno, našao da:

“80. ... je Vijeće podnijelo Sudu na razmatranje nekoliko činjenica koje se tiču navodne povrede članka 8. (pravo na pravično suđenje) i članka 25. (sudska zaštita) Konvencije, u svezi s člankom 1. st. 1. (obaveza poštivanja prava) Konvencije, koja se navodno dogodila nakon priznavanja nadležnosti Suda i koja je nastala u kontekstu domaće kaznene istrage s ciljem utvrđivanja činjenica o tome što se dogodilo s Ernestinom i Erlindom Serrano Cruz ....

...

84. Sud smatra da sve činjenice koje su se dogodile nakon priznavanja nadležnosti Suda od strane El Salvadora i koje se odnose na navodne povrede članka 8. i članka 25. Konvencije, u svezi s člankom 1. st. 1. Konvencije, nisu isključene ograničenjem koje je uspostavila država, zato što se one odnose na sudske postupke koji predstavljaju nezavisne činjenice. One su započele nakon što je El Salvador priznao nadležnost Suda i mogu predstavljati konkretne i samostalne povrede koje se tiču uskraćivanja pravde do kojeg je došlo nakon priznavanja nadležnosti Suda.

...

94. Stoga Sud donosi odluku kojom odbija preliminarni prigovor *ratione temporis* u svezi s navodnim povredama članka 8. i članka 25. Konvencije, u svezi s člankom 1.

st. 1. Konvencije, i u svezi s bilo kojom drugom povredom čije su se činjenice ili početak dogodile nakon 6. lipnja 1995., datuma kada je država deponirala instrument o priznavanju nadležnosti Suda u Općem tajništvu Organizacije američkih država (OAS).”

117. U *Moiwana Village protiv Surinama* (presuda od 15. lipnja 2005.) Surinam je uložio preliminarni prigovor tvrdeći da IASLJP nema nadležnost *ratione temporis* s obzirom da su se djela povodom kojih su se žalili Vijeće i žrtve (navodni masakr 1986. godine od strane oružanih snaga nad četrdeset seljaka i uništenje kuća u selu, zbog čega su se preživjeli seljaci raselili) dogodila godinu dana prije nego što je Surinam postao država ugovornica Američkoj konvenciji i prije nego što je priznao nadležnost IASLJP. IASLJP, pozivajući se na član 28. Bečke konvencije, je primijetio:

“39. ...[u] skladu s načelom neretroaktivnosti, u slučaju kontinuirane ili stalne povrede, koja počinje prije prihvatanja nadležnosti Suda, a koja se nastavlja čak i nakon tog prihvatanja, Sud ima nadležnost ispitivati radnje i propuste do kojih je došlo nakon priznavanja nadležnosti, kao i posljedice takvih radnji i propusta.”

118. Konstatirajući da obveza da se provede istraga proizlazi iz navoda o masakru i oslanja se na kontinuiranu prirodu navodnog propuštanja da se vodi istraga o prošlim događajima, IASLJP u predmetnom slučaju utvrdio je sljedeće:

“43. ... Sud razlikuje navodne povrede Američke konvencije koje su po svojoj prirodi kontinuirane i one koji su se dogodile nakon 12. studenog 1987. U svezi s prethodnim, Vijeće utvrđuje da su 1986. godine postojala saznanja o izvršenju masakra; kao posljedica toga, država je imala obvezu provesti istragu, sudski goniti i kazniti odgovorne osobe. U svezi s tim, Surinam je pokrenuo istragu 1989. Međutim, obvezu države da provodi istragu Sud može ocjenjivati od datuma kada je Surinam priznao nadležnost Vijeća. Stoga, analiza radnji i propusta države u pogledu istrage, u svjetlu članaka 8., 25. i 1.1. Konvencije, spada u nadležnost ovog Suda.

44. Shodno tome, predmetni preliminarni prigovor odbacuje se iz prethodno navedenih razloga.

...

141. Sud je gore naveo da nema nadležnost u pogledu događaja koji su se dogodili 29. studenog 1986. u selu Moiwana; pa ipak, Vijeće je nadležno ispitati da li je država ispunila svoju obvezu da provede istragu onih događaja (*supra* st. 43.). Slijedeća ocjena će utvrditi da li je obveza ispunjena u skladu sa standardima predviđenim člankom 8. i člankom 25. Američke konvencije.

...

163. Razmatrajući mnoge prethodno analizirane aspekte, Sud je mišljenja da ozbiljno nedostatna istraga u svezi s napadom na selo Mowana 1986., grubo opstruiranje pravde, kao i produženi vremenski period koji je prošao bez razjašnjenja činjenica i kažnjavanja odgovornih osoba, predstavljaju povredu standarda o pristupu pravdi i odgovarajućem postupku koje predviđa Američka konvencija.

164. Stoga, Vijeće utvrđuje da je država postupila protivno članku 8. st. 1. i članku 25. Američke konvencije, u svezi s člankom 1. st.1. tog ugovora, na štetu članova zajednice Moiwana.”

PRAVO

I. OPSEG PREDMETA PRED VELIKIM VIJEĆEM

119. U svojoj je presudi od 28. lipnja 2007. Vijeće proglasilo dopuštenima pritužbe u pogledu procesnog aspekta članka 2. Konvencije, dužine trajanja građanskog i kaznenog postupka i pravičnosti kaznenog postupka temeljem članka 6. i navodnog nedostatka učinkovitog pravnog lijeka u smislu članka 13. Pritužbe u pogledu materijalnog aspekta članka 2., pravičnosti građanskog postupka temeljem članka 6., i pritužbe temeljem članka 3. i članka 14. proglašene su nedopuštenima.

120. Sud ističe da u kontekstu članka 43. st. 3 “predmet” koji je upućen Velikom Vijeću sadrži sve aspekte zahtjeva koji su proglašeni dopuštenima od strane Vijeća. Ovo međutim ne znači da Veliko vijeće nema pravo, u odgovarajućim slučajevima, ispitivati i pitanja koja se tiču dopuštenosti zahtjeva kao i Vijeće, na primjer temeljem članka 35. st. 4. *in fine* Konvencije (koji daje ovlast Sudu da “odbije svaki zahtjev koji smatra nedopuštenim ... u bilo kojoj fazi postupka”), ili ukoliko se o takvim pitanjima rješava zajedno s pitanjem osnovanosti ili su iz nekog drugog razloga relevantna u fazi ispitivanja osnovanosti (*K. i T. protiv. Finske* [GC], br. 25702/94, st. 140-41, ECHR 2001-VII).

121. Imajući na umu gore navedeno i podneske koje su strane u postupku dostavile Velikom vijeću, Sud će ispitivati onaj dio zahtjeva koji je Vijeće proglasilo dopuštenim.

II. NAVODNA POVREDA PROCESNOG ASPEKTA ČLANKA 2. KONVENCIJE

122. Podnositelji zahtjeva žalili su se da kazneni i parnični postupci koje su pokrenuli nisu omogućili brzo i djelotvorno utvrđivanje odgovornosti za smrt njihovog sina.

Relevantni dio članka 2. Konvencije predviđa:

“1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života.”

A. Preliminarni prigovori Vlade

123. Vlada je uložila ukupno dva preliminarna prigovora. U postupku pred Vijećem, Vlada je tvrdila da nisu iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi. U postupku pred Velikim vijećem, Vlada je osporavala nadležnost Suda *ratione temporis* da razmatra žalbu podnositelja zahtjeva.

1. Nadležnost *ratione temporis*

(a) Presuda Vijeća

124. Vijeće je ispitalo pitanje *ratione temporis* prijedloga u presudi od 28. lipnja 2007. Vijeće je utvrdilo da nije nadležno *ratione temporis* za razmatranje pritužbe podnositelja zahtjeva u svezi s materijalnim aspektom članka 2. zato što je smrt sina podnositelja zahtjeva nastupila prije nego što je Slovenija ratificirala Konvenciju. Što se tiče procesnog aspekta članka 2., Vijeće je, uzimajući u obzir raniju sudsku praksu u svezi s ovim pitanjem i načelo vremena povrede utvrđeno u predmetu *Blečić protiv Hrvatske* (st. 72. i 82., prethodno citirani), utvrdilo da njegova nadležnost u pogledu ispitivanja ove žalbe ovisi o činjenicama dotičnog predmeta i opsegu prava o kojem je riječ.

125. S tim u svezi, Vijeće je bilo mišljenja da obveza države da uspostavi djelotvoran sudski sustav za utvrđivanje uzroka i odgovornosti za smrt pojedinca koji je primao liječničku pomoć predstavlja samostalan opseg prava. Vijeće je također utvrdilo da u spornom predmetu nije sporna činjenica da se stanje sina podnositelja zahtjeva počelo značajno pogoršavati u bolnici i da je njegova smrt potencijalno povezana s liječenjem. Uz to, Vijeće je zadovoljno činjenicom da su dva postupka koja su pokrenuta teorijski mogla dovesti do utvrđivanja okolnosti koje su za rezultat imale smrt i eventualnu odgovornost za smrt u svim pogledima.

126. Vijeće je dalje razmatralo da li su činjenice koje predstavljaju navodnu procesnu povredu članka 2. nastupile u vremenskom razdoblju koje je obuhvaćeno vremenskom nadležnošću Suda. Vijeće je smatralo da je kazneni postupak uspješno iznova započet 4. srpnja 1996. i da je građanski postupak pokrenut 1995. Uzimajući u obzir da je najraniji datum kad su navodne nepravilnosti u postupku mogle nastati datum kada je postupak pokrenut, odnosno datum nakon ratifikacije, Vijeće je zaključilo da je nadležno *ratione temporis* ispitivati tužbu u svezi s procesnim aspektom članka 2. Pozivajući se na predmet *Broniowski protiv Poljske* ((dec.) [GC], br. 31443/96, st. 74., ECHR 2002-X), Vijeće je također utvrdilo da može uzeti u obzir činjenice iz razdoblja prije ratifikacije ukoliko su one relevantne za razumijevanje činjenica koje su nastale nakon tog datuma.

(b) Podnesci stranaka u postupku pred Sudom*(i) Vlada*

127. Oslanjajući se na stav Suda u predmetu *Blečić protiv Hrvatske* (citiran prethodno u st. 63-69) i činjenicu da je Vijeće razmatralo pitanje *ratione temporis* vlastitog prijedloga u svojoj presudi od 28. lipnja 2007., Vlada je istaknula prigovor nedopuštenosti temeljem činjenice da Sud nema nadležnost *ratione temporis*.

128. Vlada je istakla pred Velikim vijećem da iako su kazneni i građanski postupak u vezi smrti sina podnositelja zahtjeva oboje započeli nakon datuma kojeg je Slovenija ratificirala Konvenciju 28. lipnja 1994., smrt je nastupila prije navedenog datuma.

129. Vlada je iznijela argument da je proglašavanjem pritužbe glede procesnog aspekta članka 2. dopuštenom, Vijeće prekršilo opća načela međunarodnog prava o neretroaktivnosti međunarodnih sporazuma, kao i to da ovaj dio presude Vijeća nije u skladu s važećom sudskom praksom Suda, naročito u odnosu na odluke u predmetima *Moldovan i drugi* i *Rostas i drugi protiv Rumunjske* (dec.), br. 41138/98 i 64320/01, od 13. ožujka 2001.; *Voroshilov protiv Rusije* (dec.), br. 21501/02, od 8. prosinca 2005.; *Stamoulakatos protiv Grčke* (br. 1), 26. listopada 1993., st. 33, Serija A br. 271; *Kadiķis protiv Latvije* (dec.) br. 47634/99, 29. lipnja 2000.; i *Jovanović protiv Hrvatske* (dec.), br. 59109/00, ECHR 2002-III.

130. U svom podnesku, temeljem navedene sudske prakse utvrđeno je da su činjenja i nečinjenja kojima je navodno povrijeđeno neko pravo koje Konvencija štiti i postupci u svezi s time bila neodvojiva te se stoga nisu mogla ocjenjivati zasebno. U svezi s tim, Vlada je iznijela tvrdnju da početni događaj - smrt sina podnositelja zahtjeva - što se tiče Suda nije ni postojao i da Sud stoga nije ni razmatrao da li to povlači neku obvezu.

131. Vlada je nadalje iznijela tvrdnju da pojedinačni aspekti članka 2., kao što je procesni aspekt, ne mogu postojati nezavisno. Ispitivanjem procesnog aspekta članka 2., Vijeće nije promatralo smrt samo kao neku činjenicu vezanu za pozadinu događaja već je neizostavno ispitalo i navodnu povredu materijalnog aspekta članka 2. Konvencije.

132. U prilog takvoj tvrdnji, Vlada je ukazala na razliku između predmeta u svezi s člankom 2. i predmeta koji se tiču dužine trajanja postupka u pogledu članka 6. Konvencije, koji su potpadali djelomično unutar, a djelomično izvan vremenske nadležnosti Suda. U njihovom podnesku, ispitivanje dužine trajanja postupka nije ovisilo o predmetu postupka. Slično tome, dužina trajanja postupka nakon ratifikacije Konvencije bila je nezavisna od dijela postupka koji je proveden prije tog datuma. Za razliku od toga, u predmetima u pogledu članka 2., Sud nije ispitivao postupke kao nezavisno pitanje već kao dio istrage konkretnog događaja.

133. Vlada je dalje iznijela stav da zaključak Vijeća u odnosu na nadležnost *ratione temporis* zanemaruje načela predviđena st. 68. i st. 77-81 presude iz predmeta *Blečić* (prethodno citiranog). Naročito, naglasili su da ne bi trebala postojati mogućnost da pravni lijekovi povredu smjeste u domenu nadležnosti Suda i da korištenje pravnog lijeka obično pretpostavlja zaključak da je temeljem zakona koji je bio na snazi u vrijeme povrede ta povreda bila nezakonita.

134. I na kraju, Vlada je iznijela mišljenje da se u predmetima kao što je ovaj ni za početni događaj niti za kasniji postupak ne može smatrati da predstavljaju kontinuiranu povredu.

(ii) *Podnositelji zahtjeva*

134. Podnositelji zahtjeva nisu osporavali pravo Vlade da Velikom vijeću izjavi preliminarne prigovore u pogledu vremenske nadležnosti Suda.

136. Iznijeli su mišljenje da se ne može samo ignorirati činjenica da tijekom razdoblja obuhvaćenog vremenskom nadležnošću Suda domaće vlasti nisu poduzele ništa kako bi utvrdile uzrok smrti njihovog sina.

137. U njihovom podnesku iznosi se stav da države imaju posebnu obvezu uspostaviti djelotvoran sudski sustav kako bi utvrdile uzrok smrti pojedinca koji se liječio. Ova obveza predstavlja samostalnu obvezu.

138. Pozivajući se na predmet *Yağcı i Sargin protiv Turske* (presuda od 8. lipnja 1995., Serija A br. 319 A), tvrdili su da nakon ratifikacije Konvencije država ima obvezu postupati u skladu s Konvencijom; kasniji događaji potpadaju pod nadležnost Suda čak i ako predstavljaju produžetak prethodno postojeće situacije. S obzirom da su se propusti u postupku dogodili nakon što je Slovenija ratificirala Konvenciju, Sud je bio nadležan *ratione temporis* rješavati tužbu u svezi s procesnim aspektom članka 2. Konvencije.

(c) *Ocjena Velikog vijeća*

135. Iz razloga navedenih u presudi u predmetu *Blečić* (prethodno citirano, st. 66-69.) i uz konstataciju da ne postoji ništa što bi ga navelo na drugačiji zaključak u predmetnom slučaju, Sud smatra da Vlada nije izgubila pravo ulagati prigovore u pogledu *ratione temporis* u ovoj fazi postupka (vidi st. 124, 127. i 135. gore). Sud će stoga ispitati da li postoji vremenska nadležnost za ispitivanje pritužbe podnosioca zahtjeva u svezi s procesnim aspektom članka 2.

(i) *Temeljna načela*

136. Sud ističe da odredbe Konvencije ne obvezuju državu ugovornicu u pogledu bilo koje radnje ili činjenice koja se dogodila ili bilo koje situacije koja je prestala postojati prije datuma stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tu državu ugovornicu ili, ovisno o slučaju, prije stupanja na snagu Protokola br. 11, prije datuma kada je tužena država priznala pravo na

pojedinačnu tužbu, u vrijeme kada je ovo priznavanje još uvijek bilo izborno („kritični datum”). Ovo je priznato načelo iz sudske prakse Suda (vidi *Blečić*, st. 70., prethodno citiran) koji se temelji na općem pravilu međunarodnog prava utjelovljenom u članku 28. Bečke konvencije (vidi st. 106. gore).

137. Sud nadalje utvrđuje da je, prilikom primjene načela neretroaktivnosti, bio spreman u prethodnim predmetima donekle uzeti u obzir činjenice koje su se dogodile prije kritičnog datuma zbog njihove uzročne veze s nastalim činjenicama koje predstavljaju jedini temelj za tužbu i ispitivanje od strane Suda.

138. Na primjer, prilikom ispitivanja predmeta koji se tiču dužine trajanja postupka u kojima je građanska tužba ili kaznena prijava podnijeta prije kritičnog datuma, Sud je u više navrata uzeo u obzir, temeljem podataka o okolnostima slučaja, činjenice koje su se dogodile prije tog trenutka (*Foti i drugi protiv Italije*, 10. prosinca 1982., st. 53., Serija A br. 56; *Yağcı i Sargin*, prethodno citiran, st. 40.; i *Humen protiv Poljske* [GC], br. 26614/95, st. 58-59, 15. listopada 1999.).

143. U predmetu koji se ticao članka 6. u svezi s pravičnošću kaznenog postupka koji je počeo prije kritičnog datuma i kasnije se nastavio, Sud je sagledao postupak kao cjelinu kako bi ocijenio njegovu pravičnost. Stoga je Sud uzeo u obzir mjere zaštite u fazi istrage prije kritičnog datuma kako bi utvrdio da li su te mjere nadomjestile propuste do kojih je došlo u kasnijoj fazi postupka (*Barberá, Messegué i Jabardo protiv Španjolske*, 6. prosinca 1988., st. 60., 61. i 84., Serija A 146.).

139. Primjerice, u predmetu *Zana protiv Turske* ([GC], od 25. studenog 1997., st. 41.-42., *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VII) Sud je ispitivao povredu prava podnositelja zahtjeva iz članka 10. uslijed osuđujuće kaznene presude u razdoblju obuhvaćenom vremenskom nadležnošću Suda, iako se presuda odnosila na izjavu koju je podnositelj zahtjeva dao prije kritičnog datuma. Pored toga, u jednom novijem predmetu, Sud je utvrdio da je bio vremenski nadležan u pogledu pritužbe koja se odnosila na upotrebu dokaza pribavljenih neodgovarajućim postupanjem iako se takvo postupanje - ali ne i kasniji kazneni postupak - dogodilo prije ratifikacije Konvencije (*Haroutyunian protiv Armenije*, br. 36549/03, st. 48-50, od 28. lipnja 2007.).

140. U nekoliko drugih predmeta, događaji koji su se dogodili prije kritičnog datuma uzimani su u obzir, u većoj ili manjoj mjeri, kao podaci vezani uz kontekst pitanja koja se nalaze pred Sudom (vidi, na primjer, *Hokkanen protiv Finske*, od 23. rujna 1994., st. 53., Serija A br. 299 A; i *Broniowski*, prethodno citiran, st. 74.).

146. Problem utvrđivanja granica nadležnosti *ratione temporis* u situacijama kada činjenice na kojima se zahtjev zasniva padaju djelomično unutar, a djelomično izvan relevantnog razdoblja, Sud je najdetaljnije obradio u predmetu *Blečić protiv Hrvatske* (prethodno citiran). U tom

predmetu Sud je potvrdio da njegovu vremensku nadležnost treba utvrditi u odnosu na činjenice koje čine navodnu povredu (st. 77.). Na taj način, Sud je načelo vremena povrede uspostavio kao ključni kriterij za ocjenu vremenske nadležnosti Suda. S tim u svezi utvrdio je da “[k]ako bi se utvrdila vremenska nadležnost Suda ... suštinski je važno utvrditi, u svakom konkretnom predmetu, točno vrijeme navodne povrede. Pri tome Sud mora uzeti u obzir kako činjenice na koje se podnositelj zahtjeva žali tako i opseg prava iz Konvencije koje je navodno povrijeđeno” (st. 82.). Sud je također utvrdio da ukoliko povreda ne spada u nadležnost Suda, činjenica da pravni lijekovi koji kasnije budu ulagani s ciljem ispravljanja povreda nisu uspješni ne može dovesti do toga da povreda potom potpadne u vremensku nadležnost Suda (st. 77.).

147. Sud primjećuje da su test i kriteriji utvrđeni u predmetu *Blečić* opće naravi, što nalaže da se posebna priroda određenih prava, kao onih prava predviđenih člancima 2. i 3. Konvencije, uzmu u obzir prilikom primjene tih kriterija. Sud ističe s tim u svezi da članak 2. zajedno s člankom 3. predstavlja osnovne odredbe Konvencije koje utjelovljuju temeljne vrijednosti demokratskih društava koja čine Vijeće Europe (vidi *McCann i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 27. rujna 1995., st. 147., Serija A br. 324).

(ii) *Vremenska nadležnost Suda u odnosu na procesni aspekt članka 2. Konvencije*

(α) Dosadašnja mjerodavna sudska praksa

141. Sud je rješavao nekoliko predmeta u kojima su činjenice koje se tiču materijalnog aspekta članaka 2. ili 3. nastale izvan razdoblja obuhvaćenog nadležnošću Suda dok su činjenice koje se tiču procesnog aspekta, odnosno kasnijeg postupka, nastale barem djelomično unutar tog razdoblja.

142. Sud je u predmetima *Moldovan i drugi* i *Rostaș i drugi protiv Rumunjske* (prethodno citirani) utvrdio da nije nadležan *ratione temporis* razmatrati procesnu obvezu temeljem članka 2. zato što se ta obveza izvodi iz ubojstava koja su se dogodila prije nego što je Rumunjska ratificirala Konvenciju. Međutim, uzeo je u obzir događaje koji su prethodili ratifikaciji (na primjer, uključenost agenata države u spaljivanju kuća podnositelja zahtjeva) prilikom ispitivanja predmeta temeljem članka 8. (*Moldovan protiv Rumunjske* (br. 2), br. 41138/98 i 64320/01, st. 102-09, ECHR 2005-VII (isječki)).

143. U svojoj odluci u predmetu *Bălășoiu protiv Rumunjske* (br. 37424/97, od 2. rujna 2003.), u svezi s člankom 3. Konvencije, Sud je došao do drugačijeg zaključka. U okolnostima koje su slične onima u predmetu *Moldovan*, Sud je odlučio prihvatiti nadležnost *ratione temporis* i ispitati procesni aspekt pritužbe bez obzira na činjenicu da je materijalni aspekt iste

bio odbačen. Svoju odluku Sud je temeljio na činjenici da je postupak protiv osoba koje su odgovorne za neodgovarajuće postupanje nastavljen nakon kritičnog datuma (vidi, za razliku od toga, odluku u predmetu *Voroshilov*, citiranu u st. 129. gore u tekstu).

151. U predmetu *Kholodov i Kholodova protiv Rusije* ((dec.), br. 30651/05, od 14. rujna 2006.), Sud se odrekao vremenske nadležnosti uz obrazloženje da ne može potvrditi postojanje bilo kakve procesne obveze zato što nije mogao ispitati materijalni aspekt zahtjeva. Sud je utvrdio sljedeće:

“Budući da nije imao nadležnost *ratione temporis* Sud nije ispitivao navode podnositelja zahtjeva koji se tiču događaja iz 1994., te stoga ne može ispitati da li su ovi događaji doveli do obveze ruskih vlasti da provode djelotvornu istragu u predmetnom slučaju (vidi *Moldovan i drugi protiv Rumunjske* (dec.), br. 41138/98, od 13. ožujka 2001.). Slično tome, navodno propuštanje osigurati utvrđivanje identiteta i kažnjavanje odgovornih osoba ne može predstavljati kontinuirano stanje zato što Sud nije u stanju zaključiti da je takva obveza postojala (vidjeti *Voroshilov protiv Rusije* (dec.), br. 21501/02, od 8. prosinca 2005.).”

144. Imajući na umu različite pristupe različitih Vijeća Suda u navedenim predmetima, Veliko vijeće sada mora utvrditi da li se procesne obveze temeljem članka 2. mogu promatrati kao obveze koje se mogu promatrati odvojeno od materijalnog čina i da li se mogu uzimati u obzir u odnosu na smrtne slučajeve do kojih je došlo prije kritičnog datuma ili su, suprotno tome, toliko neraskidivo vezane za materijalnu obvezu da se pitanje može postavljati samo u odnosu na smrtne slučajeve koji su se dogodili nakon tog datuma.

(β) “Odvojivost” procesnih obveza

145. Sud podsjeća da je u različitim kontekstima u skladu s Konvencijom u više navrata bilo implikacija na procesne obveze (vidi, na primjer, *B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 8. srpnja 1987., st. 63., Serija A br. 121; *M.C. protiv Bugarske*, br. 39272/98, st. 148-153, ECHR 2003-XII; i *Cipar protiv Turske* [GC], br. 25781/94, st. 147., ECHR 2001-IV) gdje se smatralo da je to neophodno radi osiguranja da prava zajamčena Konvencijom ne budu teorijska ili iluzorna, već praktična i djelotvorna (*İlhan protiv Turske* [GC], br. 22277/93, st. 91., ECHR 2000-VII). Posebno, Sud je tumačio članke 2. i 3. Konvencije, uzimajući pri tome u obzir da se radi o temeljnim pravima, kao članke koji sadrže procesnu obvezu provođenja djelotvorne istrage o navodnim povredama materijalnog aspekta tih odredbi (*McCann i drugi*, prethodno citiran, st. 157-64; *Ergi protiv Turske*, od 28. srpanj 1998., st. 82, Reports 1998-IV; *Mastromatteo protiv Italije* [GC], br. 37703/97, st. 89., ECHR 2002-VIII; i *Assenov i drugi protiv Bugarske*, od 28. listopada 1998., st. 101-06, Reports 1998-VIII).

154. Sud navodi da se obveza države da provede djelotvornu istragu ili da osigura mogućnost pokretanja građanskog ili kaznenog postupka u ovisnosti od predmeta (*Calvelli i Ciglio protiv Italije* [GC], br. 32967/96, st. 51., ECHR 2002-I) u sudskoj praksi Suda smatra obvezom koja je sadržana u članku 2. koji zahtijeva, *inter alia*, da pravo na život bude “zaštićeno zakonom”. Iako nepoštivanje takve obveze može imati posljedice za pravo zaštićeno člankom 13., procesna obveza članka 2. promatra se kao zasebna obveza (vidi *Öneryıldız protiv Turske* [GC], br. 48939/99, st. 148., ECHR 2004-XII; i *İlhan*, prethodno citirani, st. 91-92).

146. U području nemara liječnika, procesna obveza temeljem članka 2. tumačena je od strane Suda tako da državi nameće obvezu da uspostavi djelotvoran sudski sustav za utvrđivanje kako uzroka smrti pojedinca za što odgovaraju zdravstveni radnici, tako i odgovornost drugih osoba (vidi *Calvelli i Ciglio*, prethodno citiran, st. 49.).

147. Sud primjećuje da se procesna obveza nije smatrala zavisnom od toga da li je konačnim rješenjem utvrđeno da je država odgovorna za smrt. Kad se radi o namjernom oduzimanju života, sama činjenica da su vlasti obaviještene o tome da je došlo do smrtnog slučaja povlači za sobom *ipso facto* obvezu temeljem članka 2. da se provode djelotvorna istraga (*Yaşa protiv Turske*, od 2. rujna 1998., st. 100., Reports 1998-VI; *Ergi*, prethodno citiran, st. 82.; i *Süheyla Aydın protiv Turske*, br. 25660/94, st. 171., od 24. svibnja 2005.). U slučajevima kada smrt nije izazvana namjerno i na koje se primjenjuje procesna obveza, ova obveza može nastupiti tek nakon što srodnik preminulog pokrene postupak (*Calvelli i Ciglio*, prethodno citiran, st. 51., i *Vo protiv Francuske* [GC], br. 53924/00, st. 94., ECHR 2004-VIII).

148. Štoviše, iako obično smrt u sumnjivim okolnostima povlači procesnu obvezu temeljem članka 2., ova obveza obvezuje državu čitavo vrijeme u kojem se od vlasti može s razlogom očekivati poduzimanje mjera radi utvrđivanja okolnosti smrti i odgovornosti (vidi, *mutatis mutandis*, *Brecknell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 32457/04, st. 66-72, od 27. studenog 2007., i *Hackett protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, (dec.) br. 34698/04, od 10. svibnja 2005.).

158. Sud također pridaje veliki značaj činjenici da je konzistentno ispitivao pitanje procesnih obveza temeljem članka 2. odvojeno od pitanja poštivanja obveze materijalnog aspekta članka 2. i, u odgovarajućim slučajevima, utvrdio zasebnu povredu člana 2. po tom osnovu (na primjer, *Kaya protiv Turske*, od 19. veljače 1998., st. 74-78 i 86-92, Reports 1998-I; *McKerr protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 28883/95, st. 116-61, ECHR 2001-III; *Scavuzzo-Hager i drugi protiv Švicarske*, br. 41773/98, st. 53-69 i 80-86, od 7. veljače 2006.; i *Ramsahai i drugi protiv Nizozemske* [GC], br. 52391/99, st. 286-89 i 323-57 ECHR -2007-...). U nekim predmetima poštivanje procesne obveze po osnovi članka 2. bilo je čak predmetom posebnog glasovanja o dopuštenosti (vidi, na primjer, *Slimani protiv Francuske*, br. 57671/00, st. 41-43, od 27. srpnja 2004., i *Kanlibaş protiv*

Turske, (dec.), br. 32444/96, od 28. travnja 2005.). Štoviše, u nekoliko navrata povreda procesne obveze članka 2. utvrđena je u odsustvu bilo kakve pritužbe vezane za materijalni aspekt članka 2. (*Calvelli i Ciglio*, prethodno citiran, st. 41-57; *Byrzykowski protiv Poljske*, br. 11562/05, st. 86. i 94-118, od 27. lipnja 2006.; i *Brecknell*, prethodno citiran, st. 53.).

159. Imajući u vidu naprijed navedeno, Sud zaključuje da je procesna obveza provođenja djelotvorne istrage temeljem članka 2. prerasla u zasebnu i samostalnu obvezu. Iako je pokreću radnje koje se tiču materijalnih aspekata članka 2., istraga može dovesti do utvrđivanja zasebne i nezavisne “povrede” u smislu presude iz predmeta *Blečić* (prethodno citiran, st. 88.). U ovom smislu može se smatrati da ova obveza predstavlja odvojivu obvezu koja proizlazi iz članka 2. koja može obvezivati državu čak i onda kada je smrt nastupila prije kritičnog datuma.

160. Ovakav pristup nalazi svoje uporište i u sudskoj praksi Odbora za ljudska prava Ujedinjenih naroda i, naročito, Interameričkog suda za ljudska prava, koja je, iako temeljem različitih odredbi, prihvaćala nadležnost *ratione temporis* glede pritužbi povrede procesnog prava u svezi sa smrtnim slučajevima koji su se dogodili u razdoblju koji nije obuhvaćen njihovom vremenskom nadležnošću (vidi st. 111-18 gore u tekstu).

161. Međutim, imajući u vidu načelo pravne sigurnosti, vremenska nadležnost Suda u odnosu na poštivanje procesne obveze članka 2. u svezi sa smrtnim slučajem koji nastupi prije kritičnog datuma nije neograničena.

149. Prvo, jasno je da u slučaju kada smrt nastupi prije kritičnog datuma samo one procesne radnje i/ili propusti koji su nastali nakon toga datuma mogu biti obuhvaćeni vremenskom nadležnošću Suda.

163. Drugo, mora postojati istinska veza između smrti i stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tuženu državu kako bi procesne obveze koje predviđa članak 2. bile na snazi.

Stoga značajan dio procesnih mjera koje ova odredba predviđa – koje uključuju ne samo djelotvornu istragu u vezi sa smrću dotične osobe već i pokretanje odgovarajućeg postupka kako bi se utvrdio uzrok smrti i odgovornost određenih osoba (*Vo*, prethodno citiran, st. 89.) – pokrenutog ili koji se trebao pokrenuti nakon kritičnog datuma.

Međutim, Sud ne bi isključio mogućnost da se u određenim okolnostima veza također može zasnivati na potrebi da se osigura istinska i djelotvorna zaštita jamstava i ključne vrijednosti Konvencije.

(iii) *Primjena navedenih načela na konkretan slučaj*

150. U svojoj izjavi od 28. lipnja 1994. (vidi st. 105. gore u tekstu), Slovenija je priznala nadležnost organa Konvencije za rad na pojedinačnim zahtjevima “kad činjenice navodne povrede [ovih] prava nastupe nakon što su Konvencija i Protokoli uz nju stupili na snagu u odnosu na Republiku Sloveniju”. Iako je formulirana pozitivno, slovenska izjava ne uvodi nikakva druga ograničenja glede vremenske nadležnost Suda pored onih

koje proizlaze iz općih načela o neretroaktivnosti koji su prethodno razmotreni gore u tekstu.

165. Primjenjujući navedena načela na okolnosti ovog slučaja, Sud utvrđuje da je smrt sina podnositelja zahtjeva nastupila nešto više od godinu dana prije stupanja na snagu Konvencije u odnosu na Sloveniju, dok su, s izuzetkom očevida, kazneni i građanski postupci u cijelosti započeti i provedeni nakon tog datuma. Kazneni postupak pokrenut je 26. travnja 1996. (vidi st. 23. gore) nakon zahtjeva podnositelja od 30. studenog 1995. dok je građanski postupak pokrenut 1995. (vidi st. 48. gore) i još je u tijeku.

166. Sud navodi da Vlada nije osporila činjenicu da se tužba podnositelja zahtjeva na povredu procesnog prava u osnovi odnosila na gore spomenuti sudski postupak koji je proveden poslije stupanja na snagu Konvencije upravo zbog utvrđivanja okolnosti u kojima je preminuo sin podnositelja zahtjeva i eventualne odgovornosti za nju.

167. Imajući na umu navedeno, Sud smatra da navodna povreda procesnog aspekta članka 2. spada u vremensku nadležnost Suda i da je Sud stoga nadležan ispitivati ovaj dio zahtjeva. Sud će se ograničiti na utvrđivanje da li događaji koji su nastupili nakon stupanja na snagu Konvencije u odnosu na Sloveniju ukazuju na povredu te odredbe.

2. Iscrpljenost domaćih pravnih lijekova

151. Pred Velikim vijećem, Vlada je, oslanjajući se na svoja opažanja tijekom postupka pred Vijećem, prigovorila da podnositelji zahtjeva nisu iscrpili domaće pravne lijekove. Kao prvo, iznijeli su stav da je ovaj zahtjev preuranjen obzirom da je parnični postupak još uvijek u tijeku. Po završetku kaznenog i parničnog postupka, podnositelji zahtjeva također su mogli uložiti građansku tužbu radi naknadu štete protiv države temeljem navodne povrede njihovih prava u postupku u skladu sa člankom 26. Ustava Republike Slovenije (vidi *Lukenda protiv Slovenije*, br. 23032/02, st. 9., ECHR 2005-X).

Pored toga, navela je da podnositelji zahtjeva nisu iskoristili druge pravne lijekove koji su svima dostupni za pritužbe zbog nepotrebnog odugovlačenja postupka.

Podnositelji zahtjeva osporili su tvrdnje Vlade.

169. U presudi od 28. lipnja 2007., Vijeće je utvrdilo da pravni lijekovi vezani uz trajanje postupka nisu dovoljni zato što se nije radilo samo o dužini postupka, već o pitanju da li se može reći da je država u okolnostima predmetnog slučaja i gledajući u cjelini poštivala procesne obveze iz članka 2. Konvencije (vidi predmet *Byrzykowski*, prethodno citiran, st. 90.).

Što se tiče prvog dijela prigovora, Vijeće je smatralo da su podnositelji zahtjeva iskoristili sve pravne lijekove koji su im bili na raspolaganju u kaznenom postupku. Što se tiče građanskog postupka, koji je još uvijek bio u tijeku, Vijeće je smatralo da je ovaj dio prigovora Vlade usko povezan s

meritumom pritužbe podnositelja zahtjeva vezane za procesni aspekt članka 2. i da taj aspekt stoga treba ispitati zajedno s osnovanošću zahtjeva.

152. Veliko vijeće utvrđuje da stranke u postupku nisu dostavile nikakve nove argumente vezane za pitanje iscrpljenosti domaćih pravnih lijekova u vezi s pritužbom glede članka 2., kako u pisanim tako ni u usmenim podnescima u postupku pred ovim Vijećem. Veliko vijeće ne vidi razloga da ne prihvati pristup zauzet od strane Vijeća.

B. Osnovanost

1. Presuda Vijeća

153. U presudi od 28. lipnja 2007. Vijeće nije utvrdilo pokazatelje bilo kakvog propuštanja države da osigura postupak u kojem bi se mogla utvrditi kaznena i građanska odgovornost osoba koje bi se mogle smatrati odgovornima za smrt sina podnositelja zahtjeva. Vijeće je ispitalo tijek postupka u konkretnim okolnostima. U svezi s tim, Vijeće nije smatralo da je neophodno zasebno utvrđivati je li kazneni postupak koji je okončan odbacivanjem optužnice od strane vanraspravnog vijeća djelotvoran s obzirom na to da su podnositelji zahtjeva pokrenuli i građanski postupak protiv liječnika i bolnice. Vijeće se u svezi s ovim pozvalo na presude Suda u predmetima *Calvelli i Ciglio protiv Italije* i *Vo protiv Francuske* (prethodno citirani). Vijeće je bilo mišljenja da je kazneni postupak, kako je i uobičajeno, ograničen isključivo na rješavanje optužnice koja je podignuta protiv dotičnog liječnika i da je opseg građanske odgovornosti značajno širi od kaznene odgovornosti te da ne ovisi nužno od nje.

154. Što se tiče učinkovitosti postupka, Vijeće je utvrdilo da se prekid građanskog postupka do okončanja kaznenog postupka mogao smatrati opravdanim. Vijeće je, međutim, utvrdilo da iako je odluka o prekidu postupka donesena u listopadu 1997. nikakve radnje u građanskom postupku nisu poduzimane gotovo šest godina.

173. Trebalo je gotovo pet godina za okončanje kaznenog postupka pri čemu protiv okrivljenih nije dokazana nikakva optužba, dok je građanskom sudu trebalo dodatnih pet godina da u prvostupanjskom postupku izrekne presudu. Za to vrijeme, podnositelji zahtjeva podnosili su brojne prijedloge vezane za procesna prava, kao zahtjev za promjenu suca i/ili mjesta suđenja, od kojih mnogi nisu imali izgleda da će poboljšati njihovu situaciju. Međutim, iako je uvažilo doprinos podnositelja zahtjeva dužini trajanja postupka uslijed ulaganja gore spomenutih zahtjeva i prijedloga, Vijeće je smatralo da se način na koji je građanski postupak vođen (na primjer, predmet je bio pred šest različitih sudaca i još uvijek nije bio okončan poslije gotovo dvanaest godina) ne može ocijeniti kao djelotvoran niti, stoga, kao zadovoljavajući u smislu procesnih obaveza iz članka 2.

2. *Tvrdnje stranaka*

(a) **Podnositelji zahtjeva**

155. Podnositelji zahtjeva tvrdili su da im pravosudni sustav nije osigurao djelotvorno i brzo ispitivanje uzroka smrti i odgovornosti za smrt njihovog sina.

175. Kritizirali su način vođenja građanskog postupka, tvrdeći da su vlasti nevoljko vodile istragu u njihovom predmetu i da su ih diskriminirali. Također, nisu se složili s Vladom u pogledu potrebe da se prekine građanski postupak. U svom podnesku naveli su da utvrđivanje kaznene odgovornosti nije predstavljalo prethodno pitanje u smislu Zakona o građanskom postupku s obzirom na to da se građanska odgovornost može utvrditi čak i ako nije počinjeno kazneno djelo. Odgovornost također može biti podijeljena i odnositi se na različite kategorije štete.

176. Podnositelji zahtjeva kritizirali su i način na koji su se sudovi odnosili prema njihovim zahtjevima za izuzeće određenih sudaca, kao i stav određenih sudaca i njihovo ponašanje i prepiske s podnositeljima zahtjeva i vlastima.

156. U svojim izjavama pred Velikim vijećem, podnositelji zahtjeva ukazali su na uporno odbijanje državnog odvjetnika da pokrene kazneni progon liječnice M.E. U vezi s tim, naglasili su da odluka Županijskog suda u Mariboru od 12. siječnja 1999. pokazuje da postoji osnovana sumnja da je izvršeno kazneno djelo. Uslijed nespremnosti državnog odvjetnika da pokrene istragu, podnositelji zahtjeva nisu imali drugog izbora nego da osobno preuzmu progon, što ih je dovelo u nepovoljan položaj. Uz to, vlastima je trebalo više od sedam godina da istraže predmet i donesu rješenje o optužnici, a kazneni postupak nije doveo do nikakvih značajnijih rezultata.

157. U usmenom obraćanju tijekom postupka pred Velikim vijećem, podnositelji zahtjeva koncentrirali su se i na pitanje nepristranosti sudskih vještaka imenovanih u postupku koji se tiče nesavjesnosti liječnika u Sloveniji, tvrdeći da ograničen broj liječnika u Sloveniji i činjenica da su slovenski liječnici, uključujući sudske vještake, članovi istog sindikata (FIDES), otežavaju osiguranje njihove nepristranosti. U slučaju podnositelja zahtjeva, sindikat je zatražio od istih da naknade troškove za pravno zastupanje za potrebe liječnika M.E. u postupku pred Okružnim sudom u Mariboru i Višim sudom u Mariboru. Podnositelji zahtjeva također su tvrdili da treba preispitati i nepristranost postupka pred Liječničkim sudom, pred kojim su stranke bili jedino okrivljeni liječnik i tužitelj Udruženja liječnika.

179. Podnositelji zahtjeva su tvrdili, općenito govoreći, da je kod slovenskih građanskih i kaznenih sudova bila prisutna tendencija da ne proglašavaju krivim liječnike koji su okrivljeni da su prouzrokovali smrt nemarom.

(b) Vlada

158. Prema Vladinom podnesku, Vijeće je utvrdilo povredu članka 2. s obrazloženjem da su i kazneni i građanski postupak bili neučinkoviti. Preliminarna istraga povodom smrti sina podnositelja zahtjeva, i osobito kasniji kazneni postupak, u potpunosti su zadovoljili procesnu obvezu temeljem članka 2. Kazneni postupak je vođen u skladu s načelima materijalne istine i službenosti, dok to nije bio slučaj s građanskim postupkom. Iz tog razloga, u načelnom smislu, građanski postupak nije mogao zadovoljiti procesne zahtjeve po osnovi članka 2. Konvencije.

181. Vlada je konstatirala da su početne radnje nakon smrti sina podnositelja zahtjeva poduzete nakon što je Konvencija stupila na snagu. Tvrdili su da je, prilikom ispitivanja procesnog aspekta članka 2., Sud trebao uzeti u obzir status istrage i njene nalaze u tom trenutku. Uz to, kazneni postupak koji su podnositelji zahtjeva pokrenuli nije drugih zaključaka već do onih koji su postojali i u početnoj istrazi. U svojim usmenim izjavama pred Velikim vijećem, Vlada je također iznijela tvrdnje da je državni odvjetnik detaljno analizirao odluku da neće započeti kazneni progon 1997. i 1999., dodajući činjenicu da je, na kraju, sud u kaznenom postupku donio rješenje kojim se potvrdila ispravnost odluke državnog odvjetnika.

159. Vlada je tvrdila da presuda Vijeća nije bila dovoljno jasna u dijelu u kojem se govori o navodnim propustima u kaznenom postupku. Vlada smatra da je glavni dio kaznenog postupka koji je završen odlukom od 20. prosinca 2000. proveden u najkraćem mogućem roku imajući na umu složenost predmeta, što je zahtijevalo sveobuhvatnu istragu, uključujući i imenovanje raznih vještaka iz Slovenije i inozemstva, kao i kronološku rekonstrukciju događaja. Nije bilo značajnih propusta niti odugovlačenja u kaznenom postupku. Domaći sudovi nastojali su detaljno utvrditi okolnosti smrti sina podnositelja zahtjeva i eventualnu kaznenu odgovornost dotičnih liječnika.

183. Vlada se pozvala i na teret dokazivanja koji je u kaznenom postupku bio na podnositeljima zahtjeva. Istakli su mišljenje da kao "supsidijarni" tužitelji, podnositelji zahtjeva imaju obvezu poštivati osnovni cilj kaznenog postupka i pravila koja se na takav postupak primjenjuju i, osobito, mjere zaštite čiji je cilj osiguranje prava okrivljenika.

184. Vladini navodi odnosili su se i na nemogućnost podnositelja zahtjeva da ulože ustavnu tužbu u kaznenom postupku. Tvrdili su da ovaj pravni lijek nije na raspolaganju oštećenoj strani u kaznenom postupku iz više legitimnih razloga, uključujući i načelo *non bis in idem*.

160. Što se tiče opće učinkovitosti kaznenog postupka u praksi, Vlada se pozvala na podatke slovenskih sudova koji pokazuju da je "supsidijarno" kazneno gonjenje u smrtnim slučajevima zbog nesavjesnog liječenja rijetko. Takve predmete obično vodi državni odvjetnik po službenoj dužnosti. Kako bi potkrijepila ove navode, Vlada je dostavila statističke podatke koji

pokazuju da je u dvanaest nedavnih slučajeva nesavjesnosti u radu liječnika, kazneni postupak za djelo izazivanja smrti nemarom pokrenut od strane državnog odvjetnika. U samo dva slučaja oštećena strana kasnije je preuzela kazneni progon kao privatni tužitelj.

186. Što se tiče građanske odgovornosti, Vlada je tvrdila da Zakon o obveznim odnosima i Zakonik o obveznim odnosima jamče učinkovitu zaštitu prava na život. Kako bi potkrijepila ovakve tvrdnje, Vlada je dostavila preslike presuda donesenih u razdoblju između 1998. i 2003. godine u pet slučajeva navodne liječničke pogreške. U četiri od tih naloženo je zdravstvenim ustanovama da naknade štetu tužiteljima. Također je priložila i popis od 124 tužbe protiv zdravstvenih ustanova koje su podnijete Općinskim sudovima u Ljubljani i Mariboru u razdoblju između 1995. i 2004. godine, od kojih je najmanje 57 pravomoćno okončano. Izgleda da su preostali predmeti, uključujući njih šest iz 1995., još uvijek bili predmet raspravljanja prvostupanijskih i drugostupanijskih sudova.

187. Što se tiče predmetnog slučaja, Vlada je iznijela kao argument činjenicu da su pitanja kojima se bavi Sud izrazito složena. Pored toga, ponašanje podnositelja zahtjeva, osobito njihovi ponovljeni zahtjevi za izuzećem sudaca i prijedlozi za promjenom mjesta suđenja, ometalo je uobičajeno vođenje postupka. Vlada je smatrala da objektivne okolnosti u predmetu nisu zahtijevale tako veliki broj zahtjeva i prijedloga. Podnositelji zahtjeva snose isključivu odgovornost za odugovlačenja u postupku nakon što su prethodno nastavljani.

188. Građanska odgovornost nije ovisila o utvrđivanju kaznene odgovornosti i, posebno, građanski sudovi nisu bili vezani oslobađajućom presudom u kaznenom postupku. Što se tiče prekida građanskog postupka, iako građanski sudovi nisu imali obvezu čekati okončanje kaznenog postupka, imali su ovlasti za takovo postupanje. U predmetnom slučaju, odluka o prekidu građanskog postupka bila je opravdana imajući u vidu dugotrajan postupak prikupljanja dokaza koji se provodio istovremeno i pri kaznenom sudu. Uz to, podnositelji zahtjeva nisu uložili žalbu na tu odluku.

161. Vlada je dalje navela da je Vijeće pogrešno utvrdilo da "sud [nije učinio] ništa gotovo šest godina" zato što je prošlo samo tri godine i sedam mjeseci od prekida postupka i njegovog nastavka. Uz to, Vlada je bila mišljenja da je neopravdano to što je Vijeće naglasilo da je čak šest sudaca razmatralo predmet i da je smatralo državu odgovornom za to. Domaći sudovi postupali su isključivo u skladu s domaćim pravom i rješavali su zahtjeve i prijedloge podnositelja zahtjeva što je prije bilo moguće. Što se tiče dvije sutkinje koje su izuzete, okolnosti koje su rezultirale njihovim izuzećem odnosile su se isključivo na podnositelje zahtjeva.

190. Temeljem zapažanja Vlade pred Velikim vijećem može se zaključiti da je Vlada osporavala nalaze pučkog pravobranitelja u predmetnom slučaju, osobito one koji se tiču prekida postupka i usmene rasprave 28. listopada 2003. Vlada je iznijela stav da po domaćem pravu pučki

pravobranitelj nema ovlaštenja miješati se u postupak koji se vodi pred domaćim sudovima izuzev u slučajevima pretjeranog odugovlačenja ili očigledne zloupotrebe ovlasti. Isto tako, uloga Europskog suda nije ispitivati da li je način na koji su domaća nadležna tijela ocijenila dokaze bio primjeren.

191. U zapažanjima koje je iznijela pred Vijećem, Vlada se također pozvala na postupak pred Liječničkim sudom kako bi pokazala učinkovitost sustava zaštite prava na život. Objasnila je da je taj sud nadležan utvrđivati eventualno neodgovarajuće postupanje liječnika kao i izreći disciplinske mjere, uključujući suspenziju i oduzimanje dozvole za rad. Istaknuto je da podnositelji zahtjeva nisu iskoristili taj pravni lijek.

3. Ocjena Velikog vijeća

(a) Mjerodavna načela

162. Kao što je Sud istaknuo u nekoliko navrata, procesna obveza temeljem članka 2. zahtijeva od država uspostavu učinkovitog i nezavisnog sustava sudstva kako bi se mogao utvrditi uzrok smrti pacijenata o kojima vodi računa medicinska struka, bilo u javnom ili privatnom sektoru, kao i odgovornost liječnika (vidi, pored ostalih izvora, *Calvelli i Ciglio*, prethodno citiran, st. 49., i *Powell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, (dec.), br. 45305/99, ECHR 2000-V).

163. Sud ponovo ističe da ova procesna obveza nije obveza koja se tiče rezultata već samo sredstva (vidi *Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 46477/99, st. 71., ECHR 2002-II).

194. Čak i ako Konvencija ne jamči pravo na pokretanje kaznenog postupka protiv trećih osoba, Sud je u više navrata utvrdio da obveza uspostavljanja učinkovitog sudstva temeljem članka 2. može, a u određenim okolnostima i mora, uključivati i pribjegavanje kaznenom pravu. Međutim, ukoliko povreda prava na život ili osobni integritet nije namjerno izazvana, procesna obveza u smislu članka 2. – uspostava učinkovitog sudstva – ne mora nužno podrazumijevati i zahtjev za osiguranjem pravnog lijeka u kaznenom postupku (vidi *Mastromatteo*, prethodno citiran, st. 90.). U slučajevima nemara liječnika, obveza može, na primjer, biti zadovoljena ukoliko pravni sustav pruža žrtvama pravni lijek u građanskim sporovima, bilo samostalno bilo zajedno s pravim lijekom u kaznenom postupku, čime se omogućava utvrđivanje eventualne odgovornosti liječnika, kao i mogućnost naknade štete u građanskom postupku, i to plaćanje odštete i/ili objavljivanje odluke. Mogu biti predviđene i disciplinske mjere (vidi *Calvelli i Ciglio*, prethodno citiran, st. 51. i *Vo*, prethodno citiran, st. 90.).

195. Zahtjevi za promptnošću i razumnom brzinom podrazumijevaju se u ovom kontekstu. Čak i kada postoje prepreke i teškoće koje onemogućavaju napredak u istrazi u određenoj situaciji, brz odgovor vlasti vrlo je važan za održavanje povjerenja javnosti i poštivanje vladavine prava, kao i za

sprečavanje bilo kakvog dojma o postojanju dosluha ili tolerancije prema nezakonitim radnjama (vidi *Paul i Audrey Edwards*, prethodno citiran, st. 72.). Isto vrijedi i za predmete vezane za članak 2. i nemar liječnika. Obveza države temeljem članka 2. Konvencije neće biti zadovoljena ukoliko zaštita domaćih sudova postoji samo u teoriji: prije svega, ona mora učinkovito funkcionirati u praksi, a za to je neophodno da predmet bude brzo ispitan, bez nepotrebnih odlaganja (vidi *Calvelli i Ciglio*, prethodno citiran, st. 53.; *Lazzarini i Ghiacci protiv Italije* (dec.), br. 53749/00, 7. studenog 2002.; i *Byrzykowski*, prethodno citiran, st. 117.).

196. I na kraju, pored zabrinutosti za poštivanje prava iz članka 2. u svakom pojedinom slučaju, neophodno je bez odlaganja ispitati predmete koji se tiču smrtnih slučajeva u bolnicama. Utvrđivanje činjenica i grešaka počinjenih u tijeku liječenja važno je kako bi se omogućilo dotičnim ustanovama i liječničkom osoblju ispravljanje eventualnih propusta radi sprečavanja sličnih grešaka. Brzo ispitivanje takvih predmeta stoga je važno za osiguranje sigurnosti korisnika zdravstvenih usluga (vidi *Byrzykowski*, prethodno citiran, st. 117.).

(b) Primjena navedenih načela u predmetnom slučaju

164. Sud ističe da činjenica da se stanje sina podnositelja zahtjeva počelo značajno pogoršavati u bolnici i da je moguće da je njegova smrt bila povezana s liječničkom njegom koju je dobio nije osporavana, bilo pred Sudom bilo u domaćem postupku. Sud nadalje utvrđuje da su podnositelji zahtjeva tvrdili da je smrt njihovog sina bila posljedica liječničke pogreške. Iz toga proizlazi da je država bila u obvezi osigurati da postupak pokrenut u vezi sa smrću bude u skladu sa standardima koje nameće procesna obveza iz članka 2. Konvencije.

198. U svezi s tim, Sud utvrđuje da su podnositelji zahtjeva iskoristili dva pravna lijeka kako bi utvrdili okolnosti smrti svog sina i odgovornost za smrt. Nakon preliminarne istrage, pokrenuli su kazneni postupak protiv liječnice M.E. i parnični postupak za naknadu štete protiv bolnice i liječnika.

199. Iako zbog smrti nije pokrenut disciplinski postupak, Vlada nije pokazala da bi se takav postupak pred Liječničkim sudom – na koji su se pozivali u postupku pred Vijećem (st. 191. gore u tekstu) – smatrao djelotvornim pravnim lijekom u predmetno vrijeme.

165. Što se tiče kaznenog postupka, Sud primjećuje da je Institut za sudsku medicinu u Ljubljani izradio sudsko-medicinsko vještvo ubrzo nakon smrti. Nakon toga, državni odvjetnik odbio je pokrenuti kazneni postupak protiv liječnika. Kazneni postupak je zatim pokrenut na zahtjev podnositelja zahtjeva, a proveli su ga podnositelji zahtjeva u svojstvu “supsidijarnih” tužitelja. S tim u svezi utvrđuje se da su podnositelji zahtjeva prvi put zahtijevali provođenje kaznene istrage glede postupanja

liječnice M.E. na dan 1. kolovoza 1994. Prva odluka o pokretanju istrage poništena je u prosincu 1994. godine. Kasniji zahtjev koji su podnositelji zahtjeva podnijeli 30. studenog 1995., nakon što su pribavili novo liječničko mišljenje, usvojen je i istraga je ponovo otvorena 26. travnja 1996. – gotovo tri godine nakon smrti sina podnositelja zahtjeva i gotovo dvije godine nakon njihovog prvog zahtjeva. Nakon početka 1996. godine, postupak je trajao više od četiri godine. Za to vrijeme, predmet je dva puta vraćan radi dodatne istrage nakon optužnice podignute 28. veljače 1997. Postupak je konačno obustavljen odlukom vanraspravnog vijeća od 18. listopada 2000.

201. Pored toga, usprkos stalnom odbijanju državnog odvjetnika da pokrene kazneni postupak (vidi st. 18., 26. i 39. gore u tekstu), domaći sudovi su utvrdili da ima dovoljno osnova otvoriti istragu (vidi st. 23. gore) i da je prikupljeno dovoljno dokaza, uključujući nova sudske-medicinske izvješća. Upravo su podnositelji zahtjeva bili ti koji su vodili kazneni postupak i snosili teret istrage, koja je trajala značajan vremenski period.

202. Sud nije pozvan utvrditi je li u predmetnom slučaju kazneni postupak trebalo biti proveden *ex officio* ili koje je korake državni odvjetnik trebao poduzeti zato što procesna obveza temeljem članka 2. ne zahtijeva nužno od države da osigura provođenje kaznenog postupka u takvim slučajevima (vidi st. 194. gore), iako je jasno da bi takav postupak sam ispunio zahtjeve u smislu članka 2. Sud se stoga ograničava na konstataciju da je kazneni postupak, osobito istraga, bio prekomjerno dug i da ni ponašanje podnositelja zahtjeva ni složenost predmeta ne mogu opravdati dužinu trajanja tog postupka.

203. Za razliku od Vlade, Sud smatra da je značajno to što su podnositelji zahtjeva imali pristup građanskom postupku u kojem su imali pravo utvrđivati eventualnu odgovornost liječnika ili bolnice ili dobiti odštetu u parničnom postupku (vidi, *mutatis mutandis*, *Powell*, prethodno citiran, i *Vo*, prethodno citiran, st. 94.). Opće je poznato da je opseg građanske odgovornosti znatno širi od opsega bilo koje kaznene odgovornosti i da ne mora ovisiti o kaznenoj odgovornosti. Građanski postupak pokrenut je 6. srpnja 1995. i, nakon više od trinaest godina, još uvijek se vodi pred Ustavnim sudom (vidi st. 78. gore).

166. Kao što je Vlada s pravom istakla, građanski postupak je prekinut na tri godine i šest mjeseci radi okončanja kaznenog postupka koji su podnositelji zahtjeva istovremeno vodili (vidi st. 52-58 gore). Međutim, tijekom zadnje dvije godine prekida, parnični postupak je u stvari već bio na mrtvoj točki (vidi st. 49-52 gore u tekstu).

205. Sud uvažava činjenicu da dokazi prikupljeni u kaznenom postupku mogu biti relevantni za odluku u građanskom postupku. Shodno tome, Sud ne smatra da je prekid građanskog postupka sam po sebi bio neopravdan u konkretnom slučaju. Usprkos rečenom, Sud naglašava da prekid postupka nije domaće vlasti oslobodio obveze da se predmet brzo ispita. S tim u svezi

Sud podsjeća na gore spomenuta utvrđenja koja se tiču obrade predmeta u kaznenom postupku. Uz to, također napominje da je parnični sud pred kojim se rješavao predmet podnositelja zahtjeva i dalje bio zadužen za provođenje građanskog postupka i stoga je trebalo odmjeriti prednosti kontinuiranog prekida u odnosu na zahtjev za suđenje u razumnom roku prilikom donošenja odluke o tome da li da se postupak nastavi ili ne.

206. Sud dalje navodi da su tijekom prekida građanskog postupka prikupljeni dokazi u kaznenom postupku. Ovi dokazi bili su na raspolaganju građanskom sudu u trenutku nastavka građanskog postupka. Stoga, u svjetlu koraka koji su kasnije poduzeti u građanskom postupku, Sud smatra da se od tog trenutka nadalje vrijeme koje je proteklo kako bi se završio parnični postupak ne može više objašnjavati osobitom složenošću predmeta. Međutim, Sud utvrđuje da je nakon obustave kaznenog postupka domaćim sudovima trebalo dodatnih pet godina i pet mjeseci da donesu odluku o građanskoj tužbi podnositelja zahtjeva.

167. Glede toga, Sud utvrđuje da su podnositelji zahtjeva u tom razdoblju u više navrata zahtijevali izuzeće sudaca koji su radili na predmetu i podnijeli nekoliko prijedloga za promjenu mjesta suđenja. Mnogi od ovih koraka doveli su do nepotrebnog odugovlačenja bez izgleda da će se situacija popraviti. Međutim, ispostavilo se da su neki od zahtjeva podnositelja osnovani. Na primjer, drugi prijedlog za promjenu mjesta suđenja prihvaćen je i postupak je, kao rezultat tog zahtjeva, premješten na Općinski sud u Mariboru. Podnositelji zahtjeva bili su također uspješni u dva navrata kada su tražili da se pojedini suci izuzmu, iako izgleda kao da su se dotični suci na kraju izuzeli na vlastitu inicijativu.

208. Sud prihvaća da su zahtjevi za promjenom mjesta suđenja i izuzeće određenih sudaca donekle odlagali postupak. U konkretnom slučaju, međutim, Sud smatra da odlaganja do kojih je došlo nakon što je postupak nastavljen nisu bila opravdana u datim okolnostima. Na primjer, zbog promjene mjesta suđenja, koje je uslijedilo nakon zahtjeva podnositelja od 11. lipnja 2001., narednih devet mjeseci nije održano niti jedno ročište (st. 59-60 gore u tekstu). Nakon rasprave održane 3. travnja 2002., postupak je bio na mrtvoj točki četiri mjeseca, zato što su se sudovi očigledno bavili prijedlozima podnositelja zahtjeva za izuzećem sudaca. Kasnije se sutkinja M.T.Z. povukla iz postupka. Tijekom narednih deset mjeseci, jedina aktivnost suda bila je odbijanje dva prijedloga za promjenu mjesta suđenja; druge radnje nisu poduzimane (vidi st. 61-63 gore). Uz to, nakon odgode rasprave zakazane za 23. i 24. ožujka 2005. i usprkos pismu podnositelja zahtjeva od 4. svibnja 2005. u kojem su tražili ubrzanje postupanja, sudu je trebalo deset mjeseci da zakaže novo ročište, vjerojatno zato što je vođenje postupka ponovno preuzeo drugi sudac (vidi st. 67-70 gore). Nakon povlačenja sutkinje D.M. na dan 31. Siječnja 2006., prošla su četiri i pol mjeseca prije nego što je novi sudac održao iduće ročište na dan 16. lipnja 2006. (vidi st. 70-72 gore). Treba napomenuti da je nakon te rasprave novi

sudac okončao prvostupanjski postupak za manje od tri mjeseca (vidi st. 73. gore).

209. Razmatrajući predmetni slučaj, Sud ne može ne primijetiti izvješća i intervencije pučkog pravobranitelja u pogledu vođenja postupka (vidi st. 81-85 gore). Može se s pravom reći da je situacija koja je u njima opisana mogla doprinijeti nepovjerenju podnositelja zahtjeva u način na koji je postupak vođen, kao i da ih je to ponukalo da u više navrata dovode u pitanje rad sudaca i sud. Što se tiče argumenta Vlade da državni pravobranitelj nema ovlaštenje miješati se u sporne domaće postupke (vidi st. 190. gore), Sud je mišljenja da nije u nadležnosti Vlade odlučivati o ovlastima pučkog pravobranitelja u okviru domaćeg prava, što je pitanje koje štoviše nije relevantno za pritužbe podnositelja zahtjeva.

210. I na kraju, Sud smatra nezadovoljavajućom činjenicu da je na predmetu podnositelja zahtjeva samo u prvostupanjskom postupku radilo najmanje šest različitih sudaca. Iako Sud prihvata činjenicu da su domaći sudovi u poziciji bolje ocijeniti da li pojedini sudac može suditi u konkretnom predmetu, Sud ipak konstatira da česta promjena sudaca nesumnjivo šteti učinkovitom ispitivanju predmeta. Sud u svezi s tim utvrđuje da je dužnost države organizirati pravosudni sustav na način da omoguću sudovima da poštuju obveze iz Konvencije, uključujući i obvezu koju predviđa procesna obveza iz članka 2. (vidi, *mutatis mutandis*, *R.M.D. protiv Švicarske*, od 26. rujna 1997., st. 54, Resports 1997-VI).

168. Imajući na umu sve prethodno iznesene činjenice, Sud smatra da domaće vlasti nisu postupale s tužbom podnositelja zahtjeva povodom smrti njihovog sina s onim stupnjem dužne pažnje kako to nalaže članak 2. Konvencije. Stoga Sud smatra da je došlo do povrede procesnog aspekta članka 2. i odbacuje preliminarni prigovor Vlade u svezi iscrpljenja domaćih pravnih lijekova glede procesnog aspekta ove odredbe.

III. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. ST. 1. I ČLANKA 13. KONVENCIJE

169. Podnositelji zahtjeva žalili su na povredu članka 6. st. 1. Konvencije zbog nepravičnosti postupka i dužine oba postupka. Relevantni dio članka 6. glasi kao što slijedi:

“Radi utvrđivanja svojih prava i obveza..., svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično... i u razumnom roku ispita njegov slučaj.”

170. Podnositelji zahtjeva također su se žalili da su Ustavni sud i druga nadležna tijela propustili odgovoriti na njihove pritužbe u svezi s vođenjem postupka povodom smrti njihovog sina. Pozvali su se na članak 13. Konvencije, koji predviđa:

“Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.”

171. Što se tiče članka 6. Konvencije, pozivajući se na presudu u predmetu *Perez protiv Francuske* ([GC], br. 47287/99, st. 70., ECHR 2004-I), Vlada je tvrdila pred Velikim vijećem da pritužbe u svezi s kaznenim postupkom nisu bile dopuštene *ratione materiae*. Uz to, Vlada je tvrdila da dio zahtjeva koji se tiče kaznenog postupka i koji je završio odlukom Višeg suda u Mariboru od 5. listopada 1995. treba proglasiti nedopuštenim u skladu s člankom 35. st. 1. Konvencije. Što se tiče parničnog postupka, pozivajući se, *inter alia*, na presudu u predmetu *Grzinčič protiv Slovenije* (br. 26867/02, ECHR-2007 ... (isječci)), Vlada je tvrdila da su podnositelji zahtjeva trebali koristiti pravne lijekove koji su im bili na raspolaganju od 1. siječnja 2007. sukladno Zakonu iz 2006. godine (vidi st. 102-04 gore u tekstu) i da je predmetna pritužba stoga nedopuštena zbog neiscrpljenosti domaćih pravnih lijekova. Iznesena je i tvrdnja da je sporni postupak proveden pravilno i u najkraćem mogućem roku.

215. Podnositelji zahtjeva u svojim podnescima navode da je na dan stupanja na snagu Zakona iz 2006. njihov zahtjev već bio pred Sudom i da je sporni građanski postupak već trajao gotovo dvanaest godina pred domaćim sudovima. Dana 25. kolovoza 2006. prvostupanjski sud je donio presudu. Stoga bi u njihovom slučaju korištenje pravnih lijekova temeljem Zakona iz 2006. godine bilo potpuno neučinkovito.

216. Uzimajući u obzir posebne okolnosti predmetnog slučaja i obrazloženja temeljem kojih je Sud utvrdio da je došlo do povrede procesnog aspekta članka 2., Sud smatra da nije potrebno ispitivati predmet i u pogledu članka 6. st. 1. i članka 13. Konvencije (vidi, *mutatis mutandis*, *Öneryıldız*, prethodno citiran, st. 160.).

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

172. Članak 41. Konvencije propisuje:

“Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarne pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke predviđa samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.”

A. Šteta

173. U postupku pred Vijećem, podnositelji zahtjeva potraživali su 1.300.000 slovenskih tolara (SIT) (oko EUR 5.440) na ime materijalne štete u pogledu troškova koje su imali zbog pasivnosti sudova u domaćim postupcima i odbijanja državnog odvjetnika da pokrene kazneni postupak. Također su tražili 1.800.000 SIT (oko EUR 7.540) na ime nematerijalne štete.

174. U odnosu na zahtjev podnositelja zahtjeva za naknadu štete Vijeće je zaključilo kako slijedi:

“150. Sud smatra da podnositelji zahtjeva nisu dostavili dokumentirane dokaze za troškove koje su navodno pretrpjeli uslijed pasivnosti sudova u domaćim postupcima. Što se tiče preostalog dijela zahtjeva za naknadu materijalne štete, Sud ne nalazi uzročnu vezu između utvrđene povrede i navodne materijalne štete ... Sud stoga odbija ovaj zahtjev.

151. Što se tiče nematerijalne štete, Sud, odlučujući pravično i imajući u vidu iznose koji su dosuđivani u sličnim predmetima i povredu koju je utvrdio u predmetnom slučaju, dosuđuje podnositeljima zahtjeva zatraženi iznos u cijelosti, odnosno EUR 7.540.”

175. U postupku pred Velikim vijećem, podnositelji zahtjeva pozvali su Sud da potvrdi zaključke Vijeća.

221. Vlada je osporila potraživanja podnositelja zahtjeva.

222. Veliko vijeće ne vidi razlog zbog koga bi odstupilo od utvrđenja Vijeća. Veliko vijeće prihvaća činjenicu da je povreda prava podnositelja zahtjeva glede procesnog aspekta članka 2. Konvencije izložila podnositelje zahtjeva nematerijalnoj šteti u vidu duševne boli i frustracija. Veliko vijeće dosuđuje podnositeljima zahtjeva pravičnu naknadu i to priznaje u cijelosti iznos naveden u ovom stavku, odnosno EUR 7.540.

B. Troškovi i izdaci

176. Zaključak Vijeća u pogledu potraživanja podnositelja zahtjeva za naknadu troškova i drugih izdataka glasi kako slijedi:

“154. U skladu sa sudskom praksom Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova samo u onoj mjeri u kojoj se utvrdi da su isti su stvarni i neophodni i razumni u pogledu iznosa. U konkretnom predmetu, uzimajući u obzir raspoložive informacije i navedene kriterije, Sud odbacuje zahtjev za naknadu troškova i drugih izdataka u domaćim postupcima i smatra osnovanim iznos od EUR 2.000 s tog naslova za postupak pred Sudom.”

177. Podnositelji zahtjeva potraživali su iznos od EUR 5.000 na ime troškova postupka pred Velikim vijećem. Međutim, njihova potraživanja po pojedinačnim stavkama iznose samo EUR 2.864, i to kako slijedi. Na odvjetničkoj tarifi važećoj u zemlji, podnositelji zahtjeva potraživali su iznos od EUR 1.184 na ime troškova zastupanja po odvjetniku u pisanom i usmenom dijelu postupka pred Velikim vijećem. Pored toga, potraživali su iznos od EUR 855 na ime putnih i drugih troškova koji se odnose na dolazak i prisutstvo odvjetnika raspravama, kao i iznos od EUR 825 na ime njihovih putnih i drugih troškova.

225. Vlada je bila mišljenja da radi obračuna odvjetničkih troškova kojima su bili izloženi tijekom postupka pred Velikim vijećem treba koristiti odvjetničke tarife za zastupanje pred Ustavnim sudom. Shodno tome, ukupni troškovi i izdaci na ime zastupanja po odvjetniku iznose

ukupno EUR 1.635. Vlada je osporavala pravo podnositelja zahtjeva na naknadu putnih i drugih troškova zato što njihovo prisustvo na raspravi nije bilo neophodno s obzirom na to da ih je zastupao odvjetnik.

226. Sud je mišljenja da se naknada troškova i drugih izdataka neće dodjeljivati temeljem članka 41. ukoliko se ne utvrdi da su stvarni i neophodni, ali i opravdani u pogledu iznosa. Uz to, odvjetnički troškovi mogu se naknaditi samo u onom dijelu u kojem se tiču povrede koja je utvrđena (vidi, na primjer, *Beyeler protiv Italije* (pravična naknada) [GC], br. 33202/96, st. 27, od 28. svibnja 2002., i *Sahin protiv Njemačke* [GC], br.30943/96, st. 105., ECHR 2003-VIII).

227. Veliko vijeće ne vidi razloga za odstupanje od utvrđenja Vijeća u svezi s iznosom koji valja priznati na ime troškova i izdataka kojima su bili izloženi pred Vijećem. Što se tiče postupka pred Velikim vijećem, Vijeće smatra da su troškovi i izdaci koji se potražuju na ime rada zastupnika podnositelja zahtjeva i njegovog nazočenja raspravi, odnosno iznos od EUR 2.039, predstavlja stvarni i neophodni trošak koji je opravdan u pogledu iznosa. Imajući na umu činjenicu da su podnositelji zahtjeva imali zastupnika na suđenju i prirodu njihovog predmeta, Sud smatra da troškovi nastali zbog njihovog nazočenja raspravi nisu bili neophodni i stoga odbija taj dio zahtjeva.

228. Shodno tome, Sud dosuđuje podnositeljima zahtjeva ukupni iznos od EUR 4.039 na ime troškova i izdataka.

C. Zatezna kamata

178. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. *Odbacuje* s petnaest glasova prema dva, Vladin preliminarri prigovor glede nepostojanja nadležnosti *ratione temporis*;
2. *Jednoglasno* odlučuje zajedno raspraviti Vladin preliminarri prigovor u svezi s iscrpljenosti domaćih pravnih lijekova glede procesnog aspekta članka 2. i odbacuje ga;
3. *Odbacuje* jednoglasno Vladin preliminarri prigovor glede neiscrpljenosti drugih pravnih lijekova;
4. *Presuđuje* s petnaest glasova za i dva protiv, da je došlo do povrede procesnog aspekta članka 2. Konvencije;

5. *Presuđuje* s petnaest glasova za i dva protiv, da nema potrebe odvojeno ispitivati pritužbe u pogledu članka 6. (trajanje građanskog i kaznenog postupka te pravičnost kaznenog postupka) i članka 13. Konvencije;
6. *Presuđuje* sa šesnaest glasova za i jednom protiv
  - (a) da tužena država mora isplatiti podnositeljima zahtjeva, u roku od tri mjeseca, slijedeće iznose:
    - (i) EUR 7,540 (sedamtisućapetstotinačetrest eura) na ime nematerijalne štete, uvećane za sve poreze koji bi se podnositeljima zahtjeva mogli zaračunati;
    - (ii) EUR 4,039 (četiritisućetridesetidevet eura) na ime troškova i izdataka, uvećanih za sve poreze koji bi se podnositeljima zahtjeva mogli zaračunati;
  - (b) da se od proteka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedene iznose plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;
7. *Odbija* preostali dio zahtjeva podnositelja za pravičnom naknadom.

Sastavljeno na engleskom i francuskom i objavljeno na javnoj raspravi održanoj u Zgradi ljudskih prava u Strasbourgu dana 9. travnja 2009.

Michael O'Boyle
Zamjenik Tajnika

Christos Rozakis
Predsjednik

Sukladno članku 45. st. 2. Konvencije i pravila 74. st. 2. Poslovnika Suda, prilog ovoj presudi čine slijedeća odvojena mišljenja:

- (a) odvojeno mišljenje suca Lorenzena;
- (b) odvojeno mišljenje suca Zupančiča;
- (c) odvojeno mišljenje suca Zagrebelsky kojem se pridružuju i suci Rozakis, Cabral Barreto, Spielmann i Sajó;
- d) Zajedničko odvojeno mišljenje sudaca Bratza i Türmen.

C.L.R.
M.O'B

Odvojena mišljenja nisu prevedena, a može ih se pronaći na engleskom i / ili francuskom u službenoj verziji presude u HUDOC bazi sudske prakse.

© Vijeće Europe/Europski sud za ljudska prava, 2012.

Službeni jezici Europskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prijevod je financiran uz podršku Zaklade za ljudska prava Vijeća Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ovaj prijevod ne obvezuje Sud niti je isti odgovoran za njegovu kvalitetu. Prijevod se može preuzeti iz HUDOC baze podataka sudske prakse Europskog suda za ljudska prava (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz bilo koje druge baze podataka s kojom ga je Sud podijelio. Prijevod se može umnožavati u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da se navede puni naziv predmeta, zajedno s naznakom autorskih prava i referencom na Zakladu za ljudska prava. Ukoliko se bilo koji dio ovog prijevoda namjerava koristiti u komercijalne svrhe, molimo kontaktirajte publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme 2012. Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante publishing@echr.coe.int.

